



Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра філологічних дисциплін



Практична стилістика та культура мовлення:

методичні рекомендації до проведення практичних
занять з курсу
для студентів денної форми навчання
галузі знань 01 «Освіта»,
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Мукачево
2016

УДК 81' 38+81' 271
ББК 81. 055.5я73

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол № від..... р.
Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри філологічних дисциплін
протокол № 3 від 26.10.2016 р.*

Укладач: Прокопович Л. С. – к. філол. н., доцент кафедри
філологічних дисциплін МДУ

Рецензент: Герцовська Н. О. – к. філол. н., доцент кафедри англійської
філології та методики викладання іноземних мов

П69

Практична стилістика та культура мовлення: методичні рекомендації до
проведення практичних занять для студентів денної форм навчання
галузі знань 01 «Освіта», спеціальності 013 «Початкова освіта»

Л. С. Прокопович – Мукачево : МДУ, 2016. 58 с., 2.6 (д.а.)

Методичні матеріали містять пояснювальну записку, методичні рекомендації до
проведення практичних занять, критерії оцінювання відповідей. Різноманітні за
формою і змістом завдання орієнтують студентів на глибоке осмислення змістової і
стилістичної структури текстів, формування поняття стилістичного потенціалу
мовних одиниць різних рівнів, сприяють виробленню вміння використовувати мовні
засоби відповідно до теми, мети і сфери спілкування. Пропонуються тестові завдання,
питання для самоконтролю, рекомендована література. Завершує методичні вказівки
короткий «Словник лівостилістичних термінів» .

© МДУ, 2016

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять.....	5
Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях	6
Інформаційний обсяг навчальної дисципліни	7
Практичне заняття 1.....	9
Практичне заняття 2.....	13
Практичне заняття 3.....	18
Практичне заняття 4.....	25
Практичне заняття 5.....	29
Практичне заняття 6.....	34
Практичне заняття 7.....	39
Перелік питань, що виносяться на залік.....	44
Список рекомендованої літератури.....	46
Короткий словник лінгвостилістичних термінів	48

ПЕРЕДМОВА

У системі кожної національної мови, яка репрезентує її структуру специфічні особливості, стилістична система займає особливе місце і є важливим для мовознавства об'єктом дослідження. Значення стилістики зумовлене тією роллю, яку стилістична система відіграє у суспільному житті мови, в усій багатогранній мовній практиці, в комунікативних, гносеологічних та естетичних функціях мови.

Оскільки стилістика української мови належить до завершальних курсів у лінгвістичній підготовці вчителя-початківця, то основні завдання курсу, окрім доповнення і уточнення теоретичних моментів, матимуть і практичне застосування, а найпаче сприятимуть виробленню "чуття естетики мовлення, уміння працювати над власним словом і стежити за мовленням інших".

Отже, **предметом вивчення курсу** є стилістична система української мови та наука про неї.

Мета курсу - допомогти студентам належно оволодіти стилістичними нормами української мови; формувати поняття стилістичного потенціалу мовних одиниць різних рівнів; виробити вміння і навички правильного використання мовних засобів відповідно теми, мети і сфери спілкування.

Завдання курсу:

- домогтися засвоєння основних понять теоретичної і практичної стилістики;
- оволодіти стилістичними нормами літературної мови;
- визначати головні критерії функціональних стилів;
- оволодіти стилістичною системою української мови (стилістикою ресурсів і функціональною стилістикою);
- виробити чуття естетики мовлення, уміння працювати над своїм словом і стежити за мовленням учнів.

Студент повинен знати:

- основні поняття теоретичної і практичної стилістики;
- напрямки, аспекти і методи дослідження стилістики;
- функціональні стилі та критерії їх розмежування;
- стильову і стилістичну мовну норму.

уміти:

- набути основних понять теоретичної і практичної стилістики;
- оволодіти головними завданнями та умовами дослідницької роботи;
- опанувати функціональні стилі;
- засвоїти основні поняття мовної і моленневої норми.

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять

Практичне заняття – це форма навчального заняття, на якому викладач організовує детальне закріплення студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни, в результаті чого формуються уміння і навички практичного застосування знань теоретичного матеріалу шляхом індивідуального виконання студентами відповідних завдань.

Мета практичного заняття – поглиблювати, збагачувати та деталізувати знання, виробляти навички професійної діяльності, розвивати наукове мислення та мовлення, перевіряти знання студентів, мати засіб оперативного зворотного зв'язку.

Основними завданнями практичних занять є:

- формування у студентів практичних навичок, розвиток вмінь застосувати теоретичні знання практично, залучення студентів до експериментального підтвердження теоретичних положень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень і висновків.

Практичні заняття проводяться відповідно до розробленого тематичного плану й охоплюють весь матеріал. Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі (тестах для виявлення рівня знань студентів), практичних завданнях різної складності; наочному матеріалі; методичних вказівках; засобах оргтехніки. Перелічене методичне забезпечення готує викладач.

Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення, рішення завдань з їх обговоренням і оцінюванням результатів. Оцінки, отримані студентом на окремих практичних заняттях, враховуються під час виставлення підсумкової оцінки з навчальної дисципліни. Готуючись до заняття, студенти повинні опрацювати рекомендовану літературу з теми.

**Критерії оцінювання рівня знань, умінь та навичок з навчальної
дисципліни
«Практична стилістика та культура мовлення»**

Оцінка **«відмінно»** ставиться, якщо при відповіді на питання студент:

- володіє стилістичною термінологією, не допускає помилок у термінології;
- змістовно, науково та граматично правильно висловлює свої думки;
- повно розкриває зміст питання, виявляючи при цьому глибокі знання предмета.

Оцінка **«добре»** ставиться, якщо студент:

- володіє стилістичною термінологією і не допускає помилок у її застосуванні;
- змістовно, науково та граматично правильно висловлює свої думки;
- виявляє знання і розуміння основних теоретичних положень, але розкриває їх на недостатньо глибокому рівні та допускає незначні помилки з фундаментальних основ дисципліни.

Оцінка **«задовільно»** ставиться, якщо студент:

- виявляє недостатні знання спеціальної термінології;
- має небагатий словниковий запас;
- не може змістовно, грамотно висловлювати свої думки з питання;
- виявляє певні знання і розуміння основних теоретичних положень, але допускає істотні помилки, що не свідчать про засвоєння теоретичного матеріалу;
- допускає мовленнєві помилки.

Оцінка **«незадовільно»** виставляється студентові, якщо:

- відповідь під час відтворення основного матеріалу за програмою поверхова, фрагментарна, що свідчить про відсутність початкових уявлень про предмет навчання;
- відтворює відповідь на питання неповно, непослідовно;
- не володіє фаховою термінологією;
- словниковий запас дає змогу викласти думки тільки на елементарному рівні; –
- допускає багато мовленнєвих помилок

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Стилїстика як наука і навчальна дисциплїна

Тема 1. Культура мови і культура мовлення

Мова і мовлення в житті людини. Мовна норма - категорїальне поняття культури мови. Типологїя мовних норм (орфоепїчні, акцентуацїйні, лексичні, морфологїчні, синтаксичні). Основні комунїкативні ознаки культури мовлення. Поняття стилїстичної стильової норми. Причини порушення мовної і мовленнєвої норми. Типи мовленнєвих помилок. Суржикове мовлення. Явище пуризму. Шляхи пїдвищення особистої культури мовлення. Мовні обов'язки громадян. Особливості педагогїчного спїлкування.

Тема 2. Стилїстика як наука і навчальна дисциплїна

Предмет і завдання курсу. Стилїстика як наука. Основні поняття і категорїї стилїстики (стиль, стилїстична норма, стилїстичне значення, стилїстична конотацїя, експресїя, інформацїя, контекст, стилїстичні прийоми). Теоретична і практична стилїстика. Методологїя і методи стилїстичних дослїджень: семантико - стилїстичного аналізу, зїставлення, стилїстичного експерименту. Структура стилїстики: загальна стилїстика, стилїстика ресурсів або описова стилїстика, функцїональна стилїстика. Джерела стилїстики української мови. Символи як стилїстеми.

Тема 3. Стилї української мови

Принципи, критерїї класифїкацїї та жанрової диференцїацїї функцїональних стилїв. Художній стиль мови і мовлення. Науковий стиль мови і мовлення. Публїцистичний стиль мови і мовлення. Офїцїйно-дїловий стиль мови і мовлення. Розмовно-побутовий стиль мови і мовлення. Конфесїйний стиль мови і мовлення. Епїстолярний стиль мови і мовлення.

Змістовий модуль 2. Стилїстичні засоби(ресурси) української мови

Тема 4. Фоностилїстика

Об'єкт вивчення фоностилїстики. Засоби досягнення евфонїчності.

Фонетична органїзацїя художнього тексту: асонанс; алїтерацїя; перемежування алїтерацїї з асонансом; паронїмїчна атракцїя; анафора; рїзноманїтні повтори звукових комплексїв. Ономатопея. Орфоепїчно-акцентні мовні одиницї. Проблема наголошування слїв. Логїчний та емфатичний наголос. Основи наукового розгляду інтонацїї (В. Богородицький, О. Шахматов, О. Пешковський, Л. Щерба, Л. Булаховський, П. Коструба, Н. Тоцька).

Тема 5. Лексична стилістика та її одиниці

Загальна характеристика стилістично маркованих лексичних одиниць. Лексика з емоційно-експресивним забарвленням. Лексичні одиниці з функціональним забарвленням. Стилістичне вживання іншомовної лексики. Стилістичні можливості синонімів. Антоніми як стилістичний засіб. Використання омонімів і паронімів у функціональних стилях української мови. Функції фразеологізмів у різних стилях мови. Фольклорні, розмовно-побутові, книжні фразеологізми. Стилістичне використання прислів'їв, приказок, афоризмів.

Тема 6. Граматична стилістика та її одиниці

Стилістичні функції засобів словотвору. Стилістичні засоби морфології. особливості категорії роду, числа і відмінкових форм іменника. Стилістична спроможність прикметника. Стилістичне розрізнення простої та складеної форми ступенів порівняння прикметників. Помилки у вживання форм ступенів порівняння. Стилістичне використання займенників. Синонімічні заміни особових займенників. Особливості сполучення числівників з іменниками. Стилістичні властивості дієслова. Активні дієприкметники теперішнього часу. Стилістика службових частин мови. Синонімія прийменникових конструкцій.

Тема 7. Синтаксичні засоби стилістики

Стилістичні фігури синтаксису. Стилістичні особливості розповідних, питальних і спонукальних речень. Стилістичні особливості односкладних і неповних речень. Ускладнені прості речення і їх стилістичні функції. Стилістичне використання складних речень. Стилістичні функції абзацу і тексту. Стилістичні ознаки речень з прямою мовою. Складні випадки керування.

Тема 8. Лінгвістичний аналіз текстів різних функціональних стилів.

Предмет лінгвістичного аналізу тексту. Поняття про текст. Текст і дискурс. Методи та принципи лінгвістичного аналізу тексту. Лінгвістичний аналіз тексту наукового стилю. Лінгвістичного аналіз тексту публіцистичного стилю. Лінгвістичний аналіз поетичного тексту. Лінгвістичний аналіз прозового тексту.

Практичне заняття 1.

Тема. Культура мови і культура мовлення

План

1. Мова і мовлення в житті людини.
2. Мовна норма – категоріальне поняття культури мови.
3. Типологія мовних норм (орфоепічні, акцентуаційні, лексичні, морфологічні, синтаксичні).
4. Основні комунікативні ознаки культури мовлення.
5. Причини порушення мовної і мовленнєвої норми.
6. Типи мовленнєвих помилок. Суржикове мовлення. Явище пуризму.
7. Шляхи підвищення особистої культури мовлення.
8. Мовні обов'язки громадян.
9. Особливості педагогічного спілкування.

Дидактична мета:

- засвоєння основних понять і критеріїв культури мови і мовлення;
- формування комунікативної професіограми майбутнього фахівця;
- збагачення фахового словникового запасу;
- засвоєння правил поведінки, які регламентують взаємини між людьми у різних мовленнєвих ситуаціях.

Методичні рекомендації

до виконання роботи

Для з'ясування, яке місце посідає спілкування у мовній системі, слід знати, чим різняться такі поняття як «мова» і «мовлення», коли і чому виникла мова, як вона розвивається і функціонує, чому мовна норма є категоріальним поняттям культури мови і мовлення, які є комунікативні ознаки культури мовлення.

Вивчаючи тему, слід з'ясувати, які існують причини порушення мовної і мовленнєвої норми, що таке мовна інтерференція і які об'єктивні і суб'єктивні причини її виникнення; яким чином можна підвищити особисту культуру мовлення і в чому полягають особливості педагогічного спілкування.

Студент повинен знати:

- поняття культури мови і мовлення;
- основні комунікативні ознаки культури мовлення;
- мовні норми (орфоепічні, акцентуаційні, лексичні, морфологічні, синтаксичні);
- шляхи підвищення особистої культури мовлення.

Студент повинен вміти:

- дотримуватись правильності, логічності, багатства, точності, виразності, доречності і доцільності у висловленні думки;
- практично оволодіти граматико-орфоепічними та стилістичними нормами української літературної мови;
- виробити вміння використовувати мовні засоби відповідно до теми, мети та сфери спілкування.

Ключові поняття: культура мови, культура мовлення, мовна норма, стильова стилістична норма, суржик, калька, явище пуризму, український мовленнєвий етикет, стандартні спілкувальні ситуації, парадигма мовних формул, ділове спілкування, вербальні й невербальні засоби спілкування.

Практичні завдання

Завдання 1. Використовуючи рекомендовану літературу, законспектувати 2-6 питань плану.

Завдання 2. Дібрати 5-6 влучних висловів про мову, де акцентується її багатство, довершеність і краса.

Завдання 3. Охарактеризувати наведений фрагмент висловлювання літературного героя з погляду культури мовлення. Дібрати 2-3 аналогічні приклади.

Січас служить какось непривично, трудно звикать, що тобою командують, та все привикнеця, пайка хватає, наїдаюся полностью, так що на здоров'я не скажусь, плюс до цього ще й режим, і фіззарядка теж здоров'я дасть...

(О. Гончар. Роман «Собор»).

Завдання 4. виправити неправильні слова і звороти. Записати правильні варіанти.

Прийти до свідомості, білета каса, пожилий, в значній мірі, приймати міри, у кінці кінців, з усіх ніг, з цієї точки зору, древні народи, клеймо, давати добро, клюква, у цьому році, бояришник, вам йде ця шляпа, знати толк в чомусь, відмінити указ, опинитися в дурнях, виглядає як дистрофік, болить поясниця, буханка хліба, не по собі, в якості керівника, нижня білизна, без толку, прожиточний мінімум, попередити хворобу, рукоятка, резинка, протікання хвороби.

Завдання 5. Поставити наголос у словах. Самостійно дібрати 20-30 прикладів, де виникають вагання в наголосі.

Довідник, спина, олень, дочка, дрова, кропива, спина, фаховий, ненависть, новий, чотирнадцять, одинадцять, середина, близький, текстовий, черговий, живопис, приятель, верба, іконопис, бородавка, некролог, кулінарія, язиковий, ялинковий.

Завдання 6. Відредагувати речення. Записати правильно. Визначити тип мовленнєвої помилки (мовленнєвих помилок).

I Він – наш ведучий ученик в області квантової фізики. Фабрика засвоїла випуск дитячого, жіночого і трикотажного одягу. Наспівуючи веселу пісеньку, ноги самі несли мене додому. Милують око клумби, любовно засіяні дівчатами. Виходячи з вагона, у чемодана обірвалася ручка. Поскілки гість не знав української, ми розмовляли з ним на російській. На протязі короткого часу він став оперуючим хірургом. Я з ним тривалий час був у добрих відношеннях. Повертаючись додому, почався дощ. Підписка на газети і журнали була продовжена до жовтня місяця. Поїзд прибув згідно змінившогося графіка. Це самий найкращий варіант з усіх предложених комісією. Через три години часу завдання нарешті виконається. Владико! Ви розмовляєте зі мною як духовна особа чи як людина? У повісті йдеться про дівчину, яка, пройшовши через любов та інші нелюдські випробування, знайшла вірний шлях у житті. У вечері пам'яті М.Рильського приймали участь широкі письменницькі кола: поети, журналісти, аматори пера. За неправильні дії касира автостанції просимо вибачення, які надалі повторюватися не будуть. Непоступивших студентів вивішують біля входу.

II. Дібрати самостійно 7 – 10 речень, у яких допущено мовленнєві помилки.

III. Навести приклади 10 – 15 рекламних текстів, у яких допущено помилки.

IV. Користуючись посібником „Антисуржик“ (за ред. О.Сербенської), скласти невеличкий текст (7 – 10 речень), який ілюструє суржикове мовлення у різних ситуаціях, на тему „У транспорті“, „У помешканні“, „На прийомі у лікаря“, „На дозвіллі“ (на вибір).

Тестові завдання

Виберіть правильний варіант відповіді:

1. Мова – це:

- а) біологічне явище;
- б) процес спілкування, який відбувається у певній аудиторії і в певних часових рамках;
- в) ідеальна система матеріальних одиниць, яка знаходиться поза часом і простором.

2. Зачинателем нової української літературної мови був:

- а) Т.Г. Шевченко;
- б) І.П. Котляревський;
- в) Панас Мирний.

3. Основоположником сучасної української літературної мови вважають:

- а) І.П. Котляревського;
- б) Т.Г. Шевченка;
- в) Лесю Українку.

4. Основними ознаками літературної мови є такі:

- а) унормованість;
- б) наявність усної і писемної форми існування;
- в) наявність територіальних діалектів.

5. Літературна мова – це:

- а) національна мова;
- б) унормована, відшліфована норма загальнонародної мови, що обслуговує найрізноманітніші сфери суспільної діяльності людей;
- в) нижча форма загальнонародної мови.

6. За функціонуванням усна форма мовлення є:

- а) діалогічною, ситуативною, непідготовленою;
- б) монологічною, контекстуальною, регламентованою;
- в) діалогічною, контекстуальною, регламентованою.

7. Лексичні норми регламентують:

- а) правильне наголошування слів;
- б) правила слововживання;
- в) правильне вживання граматичних форм слів та усталену побудову речень, словосполучень.

8. Адекватність мовлення – це:

- а) реалізація естетичних уподобань мовця шляхом використання естетичних потенцій мови;
- б) точність вираження думок, почуттів, зрозумілість вислову для адресата;
- в) відповідність нормам літературної мови;

9. Слово «суржик» буквально означає:

- а) мішанина жита, пшениці, ячменю, а також борошно з такого зерна;
- б) нормативне, літературне мовлення;
- в) чужомовні запозичення.

10. Орфоепічні норми це:

- а) сукупність правил вимови звуків та звукосполучень в потоці мовлення;
- б) єдині загальноприйняті правила передачі звукової мови на письмі;
- в) правила творення та вживання форм слів.

Запитання для самоконтролю

1. Поясніть поняття загальнонародної та літературної мови.
2. Хто з українських письменників сприяв розвитку української мови?
3. Визначте основи мовної і мовленнєвої культури.

4. Назвіть об'єктивні і суб'єктивні обставини мовлення, їх комунікативно-стилістичні характеристики.
5. З'ясуйте сутність понять «правильність мовлення і «культура мовлення», вдавшись до прикладів.
6. Яке мовлення вважається образним? Чи може/повинно бути образне мовлення точним?
7. Сформулюйте визначення мовної норми. Чи у всіх стилях мови повно й беззастережно потрібно дотримуватись мовних норм?
8. Наведіть приклади мовленнєвої фонетичної, акцентуаційної, лексичної, граматичної нормативності.
9. Назвіть причини порушення мовної і мовленнєвої норми. Охарактеризуйте основні типи мовленнєвих помилок.
10. З'ясуйте об'єктивні і суб'єктивні причини явища мовної інтерференції.

Перелік рекомендованих джерел

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити / За заг. ред. О Сербенської. / –Львів: Світ, 1994. – 149с.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо?/ Б. Антоненко-Давидович – К.: Либідь,1991. – 256с.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення: [навч. посібник] / Н. Д Бабич – Львів,1990. – 231с.
4. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: [навч. посібник] / Н. Д Бабич – Львів, 2003. – 432с.
5. Винницький В. М. Акцентуаційні етюди / В. М. Винницький – Жовква: Місіонер, 2004.– 282с.
6. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль/М .М .Пилинський – К.,1976.– 287с.
- 7 Фаріон І. Д. Мовна норма: Знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей). / І .Д . Фаріон – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 334с.

Практичне заняття 2

Тема. Стилiстика як наука i навчальна дисциплiна

План

1. Предмет і завдання курсу. Теоретична і практична стилістика. Основні поняття стилістики.
2. Стилi (функціональні, експресивні, індивідуальні).
3. Контекст, образність, експресивність, конотація як стилістичне поняття.
4. Методологія і методи стилістичних досліджень: семантико - стилістичного аналізу, зіставлення, стилістичного експерименту.

5. Структура стилістики: загальна стилістика, стилістика ресурсів або описова стилістика, функціональна стилістика.
6. Джерела стилістики української мови (міфологія, антична культура, Біблія, фольклор).
7. Символи як стилістеми.

Дидактична мета:

- засвоєння основних понять теоретичної і практичної стилістики;
- поняття про стилі (функціональні, експресивні, індивідуальні);
- поняття про методологію і методи стилістичних досліджень;
- знання структури стилістики.

Методичні рекомендації

до виконання роботи

Для з'ясування, яке місце посідає стилістика в структурі лінгвістичних дисциплін, слід знати предмет і завдання курсу, основні поняття теоретичної і практичної стилістики; розуміти, який зміст ми вкладаємо в поняття «функціональний», «експресивний», «індивідуальний» стиль; розрізняти такі стилістичні поняття як контекст, образність, експресивність, конотація.

Вивчаючи тему, слід з'ясувати, методологію і методи стилістичних досліджень, уміти характеризувати джерела стилістики української мови та стилістеми як символи.

Студент повинен знати:

- основні поняття стилістики;
- стилі (функціональні, експресивні, індивідуальні);
- контекст, образність, експресивність, конотація як стилістичні поняття;
- методологію і методи стилістичних досліджень;
- структуру стилістики:(загальна стилістика, стилістика ресурсів, функціональна стилістика);
- джерела стилістики української мови;
- символи як стилістеми.

Студент повинен вміти:

- розрізняти основні поняття стилістики;
- характеризувати структуру стилістики;
- обирати методи стилістичних досліджень;
- виробити вміння характеризувати джерела стилістики і стилістичні символи.

Ключові поняття: стиль, функціональний стиль; експресивний стиль, індивідуальний стиль, контекст, образність, експресивність, конотація, стилістичне значення, стилістична парадигма, колорит, жанр, символи як стилістеми.

Практичні завдання

Завдання 1. Ремаркувати за стилістичними функціями і колоритом наведені слова.

Благородний – шляхетний. Ратай – хлібороб. Дати – вручити – піднести. Знадобитися – пригодитися. Звеличувати – возвеличувати. Опускатися – спускатися. Щоки – ланіти. Жона – жінка – дружина. Людина – чоловік. Вихований – чемний.

Завдання 2. виправити помилки у зворотах.

Бархатний сезон, бумажні салфетки, поговорити по душам, знімати квартиру, керуючий відділом, переймати досвід, по обох сторонах дороги, через пару хвилин, пам'ятник Лесі Українки, хлопець високого зросту.

Завдання 3. Відредагувати речення, визначити тип мовленнєвих помилок.

1. Осторожно! Двері закриваються. Слідуюча зупинка – «Площа Шевченко». 2. На протязі зовсім короткого часу Василь Іваничук став найбільш ви значнішим шахматистом світу. 3. Опрацювавши належним чином статті закону, його було включено до повістки дня пленарного засідання. 4. Через такі незначні дрібниці псується настрої. 5. Між цими державами установилися дружні відношення. 6. Людям сказали, що візьміть із собою речі і продукти на три дні.

Завдання 4. Дібрати синоніми до слів, підкреслити домінанту синонімічного ряду.

Каблучка, смарагдовий, господар, шкапа, бузьок, райдуга, магазин, синій.

Завдання 5. Утворити словосполучення (речення) з паронімами.

Ефектний – ефективний, пісочний – піщаний, відносини – відношення, споживчий – споживацький, економний – економічний, хід – хода, воєнний – військовий, матеріальний – матеріалістичний.

Завдання 6. Пояснити значення фразеологізмів, з'ясувати їх походження.

Манна небесна, шити білими нитками, скринька Пандори, на руку ковінька, притча во язицех, як свиня на коня, муки Тантала, грати першу скрипку.

Завдання 7. Прочитайте уривки з «Книги Екклесіаст». Знайдіть вислови, успадковані сучасною українською літературною мовою. До якої групи вони належать: прислів'їв, приказок, афоризмів, крилатих висловів?

1. Марнота марнот, – сказав Проповідник, – марнота марнот: усе марнота.

Яка користь людині з усіх її праць, над чим працює вона під сонцем?

Рід відходить і рід приходить, а земля застається навек.

Сходить сонце й заходить сонце, і на місце своє поспішає, щоб знову зійти;

Біжить на південь, кружеляє на північ, кружеляє в бігу своєму вітер,

І на круги свої повертається вітер;
Біжать усі ріки в море, – а море не переповниться,
До місця, куди всі ріки біжать, –
Туди вони всі продовжують бігти;
Все – марудність сама, і ніхто розповісти не вміє, –
Дивляться, не наситяться очі, слухають,
не переповняться вуха.

2. Для всього свій час, і час кожній справі під небесами:

Час родитись і час померати,
Час садити і час виривати посаджене,
Час убивати і час гоїти рани,
Час руйнувати і час мурувати,
Час плакати і час сміятись,
Час ридати і час танцювати,
Час розкидати каміння і час складати каміння,
Час обіймати і час уникати обіймів,
Час шукати і час дати загубитись,
Час зберігати і час витрачати,
Час краяти і час зшивати,
Час мовчати і час говорити,
Час любити і час ненавидіти,
Є час для війни і час для миру.

3. Є зло, – бачив я під сонцем, –
Що від наділених владою йде облуда:
Глупоту поставлено на високі пости,
А достойні внизу пробувають.
Бачив я на конях рабів
І князів, які пішки йшли, наче раби!
Той, хто яму копає, –
до неї впаде,
А той, хто валить мур, –
зазнає укусу змії.

Тестові завдання

Виберіть правильний варіант відповіді:

1. Стил " у перекладі з грецької буквально означає :

- а) художній прийом;
- б) загострена паличка для писання;
- в) текстова структура.

2. Предметом стилістики національної мови є:

- а) її стилістична система і наука про неї;
- б) функціональні стилі;
- в) засвоєння теоретичних засад курсу.

3. Стилiстика як навчальна дисциплiна сформувалась у:

- а) ХХст.;
- б) V– IVст до н. е.;
- в) XVI– поч.Х VIIст..

4. Вчення про «три кола стилістики» належить:

- а) Л. Булаховському;
- б) В. Виноградову;
- в) О. Потебні.

4. Функціональна стилістика вивчає:

- а) функціональні стилі, їх класифікацію, принцип відбору мовних одиниць;
- б) мовні елементи, які стануть матеріалом для вибору мовних засобів у мовленні;
- в) систему національної мови з погляду сучасних потреб мовного спілкування.

5. Стилiстика ресурсiв вивчає:

- а) мовні елементи, які стануть матеріалом для вибору і подальшого відбору мовних засобів у мовленні;
- б) мовні елементи, які мають стійкі стилістичні значення;
- в) мовні елементи, які мають національно- самобутній характер.

6. Контекстом вважається:

- а) оточення мовної одиниці, в якому вияляються її властивості;
- б) відношення мовної одиниці до дійсності;
- в) відношення мовної одиниці до інших мовних одиниць.

7. Конотація це:

- а) додаткове, супровідне, але суттєве значення слова;
- в) суб'єктивні асоціації;
- б) це рідковживані, не всім зрозумілі авторські новотвори.

8. Природу символів в межах взаємодії підсвідомості та свідомості досліджували :

- а) В. Гумбольдт, К. Юнг;
- б) А.Белый, О. Лосев;
- в) Г.Сковорода, М. Костомаров.

9. Символіку на українському фольклорному матеріалі опрацьовував :

- а) О. Потебня;
- б) Г. Сковорода;

в) О. Лосєв.

10. Кому належать такі рядки про мову:

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!

- а) Лесі Українці;
- б) Павлу Тичині;
- в) Тарасові Шевченку.

Запитання для самоконтролю

1. Сформулюйте визначення стилістики як лінгвістичної галузі знань.
2. Назвіть і охарактеризуйте основні терміни стилістики.
3. Що є об'єктом і предметом вивчення стилістики?
4. Чому стилістика сучасної української мови є завершальним розділом про неї?
5. Розкрийте сутність методології і методів стилістики.
6. Охарактеризуйте основні структурні компоненти стилістики.
7. Назвіть головні джерела стилістики української мови.
8. Схарактеризуйте архетипні, міфологічні та біблійні символи.

Перелік рекомендованих джерел

1. Дудик П. Стилiстика української мови: [пiдручник] / П. Дудик – К: ВЦ "Академiя", 2005.–368с.
2. Кравець Л. В. Стилiстика української мови. Практикум: [навч. посiб. / За ред. Л. Мацько] / Л. В. Кравець– К. Вища шк., 2004. – 199с.
3. Кононенко В. Символи української мови / В. Кононенко– Івано-Франкiвськ: Плай, 1996.
4. Мацько Л. І. та iн. Стилiстика української мови: [пiдручник] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003.– 462с.
5. Пономарiв О. Стилiстика сучасної української мови: [пiдручник] / О. Пономарiв –Тернопiль.: Навчальна книга: Богдан, 2000.–248с.

Практичне заняття 3.

Тема. Стилi української мови

План

1. Принципи, критерiї класифiкацiї та жанрової диференцiацiї функцiональних стилiв.

2. Офіційно-діловий стиль. Системність стилю. Підстилі. Жанри. Коротка історична довідка формування стилю
3. Науковий стиль. Підстилі. Сфера використання. Основні мовні засоби.
4. Художній стиль. Провідне значення стилю у розвитку української літературної мови та формуванні її норм.
5. Публіцистичний стиль. Взаємодія художнього та публіцистичного стилю.
6. Конфесійний стиль мови і мовлення.
7. Епістолярний стиль мови і мовлення.

Дидактична мета:

- засвоєння основних принципів і критеріїв класифікації і жанрової диференціації функціональних стилів ;
- поняття про функціональні стилі (нехудожні і художні) і підстилі;
- знання основних ознак, системи мовних засобів, стилістичних норм функціональних стилів.
- знання закономірностей функціонування мови у різних сферах суспільного життя та ситуаціях мовного спілкування.

Методичні рекомендації

до виконання роботи

Необхідною умовою підготовки до практичного заняття є засвоєння поняття про функціональні стилі української мови. Упродовж підготовки варто чітко розмежовувати поняття: мета мовлення, призначення і сфера використання функціональних стилів. Готуючись до практичного заняття, студенти повинні звернути увагу на мовні засоби, які є характерні для кожного стилю і підстилю, на проблеми об'єктивного і суб'єктивного (індивідуального) в стилі, на стильову і стилістичну інтерпретацію текстів.

Студент повинен знати:

- принципи, критерії класифікації та жанрової диференціації функціональних стилів і підстилів;
- характеристику мовних засобів;
- стилістичні норми;
- соціолінгвістичні проблеми стилістики сучасної української мови.

Студент повинен уміти:

- виробити вміння і навичку визначати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах усіх стилів;
- оволодіти навичками текстотворення в усіх функціональних стилях, підстилях і жанрах;
- визначати належність текстів до певного стилю за стилістичною маркованістю лексики;

- віднаходити у тексті мовностилістичні помилки, визначати тип помилок;
- редагувати фрагменти текстів різних стилів.
- з'ясовувати причини відхилення від стилістичної норми.

Ключові поняття: стиль, функціональний стиль; підстилі, жанри реалізації, терміни, канцелярська лексика, суспільно-політична лексика, емоційно-експресивна лексика, тропи, загальноживана лексика, книжна лексика, фразеологізми, діалектизми, фольклоризми, історизми, архаїзми.

Практичні завдання

Завдання 1. Прочитати подані тексти. Визначити, до якого стилю належить кожен із них. Відповідь обґрунтувати. Назвати найголовніші ознаки стилів.

А. Історичне оповідання (новела, художній нарис) – це твір, написаний письменником про події, що відбувалися до його народження...

Найхарактерніший тип історичного оповідання, так зване житіє – художньо написана біографія чи святого, чи іншого історичного діяча, котрого також причислено до лику святих. Житіє як художня форма витворилася ще в часи Київської Русі, а з авторів, котрі культивували цей піджанр, треба назвати знаменитого Нестора - літописця ... (В. Шевчук).

Б. Граматична категорія — це інтегральна одиниця, яка обіймає єдиним граматичним значенням декілька взаємопротиставлених і формально виражених родових значень. Так, протиставлення значень «теперішнє» – «минуле» – «майбутнє», – закріплене в певному наборі матеріально виражених афіксів, утворює категорію, а відповідно їй парадигму часу. Розрізняють два типи категоріальних парадигм.

Перший тип – це парадигми, в яких морфеми є носіями сем, об'єднаних родовим категоріальним значенням. У слов'янських мовах, і в українській, зокрема, – це, наприклад, парадигми особи, часу, способу, стану, частково роду та ін. ...

До другого типу парадигм можуть бути віднесені парадигми відмінка, роду й числа прикметника (з підручника).

В. Поміж широкою синьою биндою Дніпра та юрбою зелених гір побігла з Канева триверстова дорога до Шевченкової могили. Інколи в'ється дорога понад самим Дніпром, і тоді зачудоване око далеко засягає по блакитнім просторі діда Славути, що своїми легенькими хвилями пеститься з білим пісочком полтавського берега.

На погожій небосклоні виткнулась Княжа гора, ближче, на Чернечій горі, де похований Шевченко, на самому вершечку зарябіли дощані штахетики.

Межи Шевченковою горою та Лисою, що таки зараз здіймається з правого боку, – вуличка... (М. Коцюбинський).

Г.

Спеціалізована школа № 20

ДОВІДКА

17.05.2008 № 53

м. Київ

Сергієнку Івану Олександровичу в тому, що він працює вчителем французької мови. Його посадовий оклад 3000 грн. на місяць.

Видано для подання за місцем вимоги.

Директор школи

(підпис)

О.Д. Руденко

Секретар

(підпис)

М.Я. Христюк

Г. Культура мовлення — це духовне обличчя людини, що свідчить про загальний розвиток особистості, про ступінь прилучення її до духовних багатств рідного народу й надбань людства...

Культура мовлення тісно пов'язана з культурою мислення. Якщо людина ясно, логічно мислить, то й мовлення в неї ясне, логічне. І навпаки, якщо в людини немає думок, якщо вона говорить про те, чого не розуміє або не знає, то й мовлення в неї плутане, беззмістовне, захаращене зайвими словами, непотрібними красивостями.

Мовлення тоді гарне, коли воно якнайповніше і якнайточніше передає думки чи малює образи й легко сприймається, зрозуміле.

Грамотне багате мовлення – не тільки ефективний засіб передавання й сприйняття думок та образів. Це вияв поваги до людей, з якими спілкуєшся, до народу, який створив цю мову (з журналу).

Завдання 2. З'ясувати, в якому стилі можна використати наведені слова і сполучення слів.

1. Гарнесенький, мій любий, великуватий, геть від мене, таке говорить, впав мені в око, точнісінький.

2. Параграф, донесення протокол, доводжу до Вашого відома, затверджено, генеральний директор.

3. Генерація, толерантний, інтегральний, консиліум, доктрина, консенсус, президія.

Завдання 3. Поділіть стилістично марковані слова на групи: а) публіцистична лексика; б) ділова лексика; в) наукова лексика. Запишіть та проаналізуйте їх.

Доза, пропорційний, животворящий, дисиміляція, уповноважений, довідка, гіпотеза, комісія, видатний, наказ, доквілля, тара, завод-

постачальник, постановити, вельмишановний, інтеграл, невмирущий, утвердження, антиоксидант, вегетаріанець, методологія, ухвалити, деривація, трудитися, просвітник, сталінщина, управлінці, громадськість, директива, заходи, акредитація, функція, заслухати, авангард, інваріант, самодержавний, ратифікація, свавілля, життєдайний, рапорт, абсолютизм, синтез, діагностика.

Завдання 4. Пояснити значення та сферу вживання наведених слів іншомовного походження. Визначити, за якою галуззю знань закріплене кожне слово.

Авангард, авізо, адаптація, азимут, апеляція, бум, газель, геноцид, гіменей, декаданс, деривація, доктрина, еволюціонувати, експропріація, інвектива, нотабене(а), матриця, офсайд, протезе, рубікон, трансатлантичний, феєрія, фальстарт, шагреня, яшма.

Завдання 5. Розмежувати словесні штампи мови засобів інформації і канцеляризми.

Творча співпраця, чорне золото, приділити особливу увагу, набути широкого розмаху, ужити термінових заходів, прийняття документів до виконання, висвітлити цілий комплекс проблем, відбувся предметний обмін думками, реалізація завдань, люди в білих халатах, активна підтримка громадськості викликає занепокоєння, контроль за виконанням завдань покласти на..., робить вагомий внесок, приділяти найсерйознішу увагу.

Завдання 7. Прочитайте уривок з наукової статті. Проаналізуйте лексичні, граматичні засоби, використані для характеристики наукового мовлення українського письменника.

Мовний світ Івана Франка, космічно великий і серед розмаїття інших мовних світів неповторний, подивлятиме ще не одне покоління дослідників, яким судилося відкривати й пізнавати поки що лише окремі острівці в океані Франкового мовного буття. Цей світ є витвором титанічної роботи мозку, великої сили духу, чистоти серця, всеохопної сердечної любові до рідного. У мовному світі Митця – реалізація ментального лексикону і просвітлений слововжиток, активність свідомого/підсвідомого і великомасштабна стратегія духу, вільна гра великого інтелекту, загострення інтелектуального зору і монументальна просвітленість...

Генетичною здатністю та великим талантом Франка було слухати – і чути, «слухати» навіть те, що бачить око, і «чути» його, перепускаючи через своє «я», сприймаючи «розумом серця», вкарбовуючи в пам'ять (О. Сербенська).

Завдання 7. Визначити, до якого функціонального стилю належать подані стійкі словосполучення, чи можна їх замінити (як саме?) окремим словом або

іншим словосполученням (виконуючи вправу, використовуйте відповідну додаткову літературу).

I. Мати аудієнцію, віддати наказ, провести реорганізацію, піддати розгромові, нанести візит, покласти відповідальність, сформувати кабінет, завершити роботу, мати зустріч, покласти край, застосувати санкції, заявити протест, виявити опір, прийняти резолюцію, мати ділові зустрічі.

II. Інфаркт міокарда, базедова хвороба, внутрішня секреція, запалення легенів, маніакально – депресивний психоз, обмін речовин, переливання крові, порок серця, антисептичні засоби, аскорбінова кислота, астма бронхіальна, біла гарячка, блискуча (брильянтова зелень), варикозне розширення вен, вітряна віспа, інкубаційний період, ведмежі вушка, хлористий натрій, родима пляма.

Тестові завдання

Виберіть правильний варіант відповіді.

1. Мовний стиль – це:

- а) різновид національної мови, що є засобом спілкування у географічно обмежених мовленнєвих колективах;
- б) сукупність мовних засобів вираження, зумовлених змістом і метою висловлювання;
- в) властивий художникові слова чи іншому носієві стиль, який стає об'єктом дослідження лінгвістів.

2. У котрому рядку названо усі функціональні стилі:

- а) науковий, офіційно-діловий; епістолярний, публіцистичний;
- б) науковий, публіцистичний, розмовний;
- в) художній, розмовний, науковий, публіцистичний, офіційно-діловий, конфесійний.

3. Функціональна стилістика вивчає:

- а) індивідуальний стиль письменників;
- б) стилі мови (офіційно-діловий, розмовний, науковий, художній тощо);
- в) різновиди національної мови.

4. Обговорення, відстоювання та пропаганда важливих суспільно-політичних ідей, сприяння суспільному розвитку – мета мовлення:

- а) офіційно-ділового ;
- б) публіцистичного стилю;
- в) художнього стилю.

5. Головною метою мовця при безпосередньому спілкуванні у межах розмовного стилю є:

- а) встановлення психологічного контакту зі співрозмовником;

- б) спонукання до активної дії, прийняття рішень;
- в) формування загальнолюдських і національно-свідомих естетичних, культурних і психологічних смаків окремої людини і нації в цілому.

6. Мовними особливостями офіційно-ділового стилю є:

- а) використання суспільно-політичної, емоційно-забарвленої лексики;
- б) використання канцелярської лексики;
- в) широке застосування слів у переносному значенні.

7. У науковому стилі виокремлюють такі підстили:

- а) дипломатичний, законодавчий, адміністративний;
- б) власне науковий, науково-навчальний, науково-популярний;
- в) стиль ЗМІ, художньо-публіцистичний, науково-публіцистичний.

8. У котрому рядку правильно вказано стильові ознаки наукового стилю:

- а) точність;
- б) понятійність і предметність;
- в) суб'єктивність.

9. До основних жанрів офіційно-ділового стилю належать:

- а) монографія, дисертація, стаття, реферат;
- б) закон, статут, наказ, інструкція;
- в) роман, повість, оповідання, поема.

10. В офіційно-діловому стилі вживаються такі фразеологізми:

- а) вірча грамота, оскарженню не підлягає, країна перебування;
- б) технічний потенціал, доведення теореми, коефіцієнт корисної дії;
- в) езопівська мова, зачароване коло, дантове пекло.

Запитання для самоконтролю

1. Чому образність вважається головною ознакою художнього стилю?
2. Охарактеризуйте типові стилетвірні особливості художнього стилю.
3. Назвіть лексичні і фразеологічні особливості художніх текстів.
4. На які підстили за родами і жанрами поділяється художній стиль?
5. Які українські журнали і громадські організації були причетні до розвитку української наукової мови?
6. Проаналізуйте стильові ознаки наукового стилю.
7. Назвіть лексико-фразеологічні особливості наукових текстів
8. У чому полягає сутність загальнонаукових термінів, міжгалузевих, вузькогалузевих?
9. Дайте загальну характеристику публіцистичного стилю.
10. В яких жанрах реалізуються ознаки публіцистичного стилю?
11. Охарактеризуйте лексико-фразеологічні і морфологічні особливості публіцистики.
12. Назвіть основні мовні засоби конфесійного стилю.

Перелік рекомендованих джерел

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: [навч. посібник] / Н. Д. Бабич – Львів, 2003. – 432с.
2. Дудик П. Стилiстика української мови: [пiдручник] / П. Дудик – К: ВЦ "Академiя", 2005. – 368с.
3. Кравець Л. В. Стилiстика української мови. Практикум: [навч. посiб. / За ред. Л. І. Мацько] / Л. В. Кравець – К. Вища шк., 2004. – 199с.
4. Мацько Л. І. та iн. Стилiстика української мови: [пiдручник] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462с.
5. Пономарiв О. Стилiстика сучасної української мови: [пiдручник] / О. Пономарiв – Тернопiль.: Навчальна книга: Богдан, 2000. – 248с.

Практичне заняття 4.

Тема. Стилiстика ресурсiв. Фоностилiстика

План

1. Фоностилістика. Об'єкт вивчення фоностилістики.
2. Засоби досягнення евфонічності.
3. Ритм, ритмомелодика. Ритмомелодичні явища прози і поезії.
4. Фонетична організація художнього тексту: а) асонанс; б) алітерація; в) перемежування алітерації з асонансом; г) паронімічна атракція; д) анафора; е) різноманітні повтор звукових комплексів.
5. Орфоепічно-акцентні мовні одиниці. Логічний та емпатичний наголос.

Дидактична мета:

- набуття знань стилістичної фонетики;
- поняття про фонетичну організацію художнього тексту.
- знання про основні засоби досягнення евфонічності;
- набуття вмінь та навичок досягнення милозвучності мовлення.
-

Методичні рекомендації

до виконання роботи

Вивчаючи тему «Фоностилістика», потрібно звернути увагу на звукову організацію та частоту вживання фонем у текстах різних стилів, їх сполучуваність і співвідношення, тобто на ті моменти, що здатні створювати звуковий ефект, вмотивований змістом і образністю тексту.

Важливо розуміти наявність фонетичного значення в слові, яке може мати природну фізичну вмотивованість і психологічну, зумовлену синестезією значення.

До типових фонетичних засобів організації художнього тексту належить асонанс, алітерація, паронімічна атракція, анафора, епіфора, різноманітні повтори звукових комплексів. Тому для майбутнього вчителя важливе значення має знання цих елементів, які творять семантико-образні асоціації. Адже у звукові зафіксовані внутрішні стани людини набагато прихованіше і глибше, ніж у слові.

Студент повинен знати:

- основи стилістичної фонетики;
- ритм, ритмомелодику, ритмомелодичні явища прози і поезії;
- фонетичну організацію художнього тексту;
- орфоепічно-акцентні мовні одиниці;

Студент повинен уміти:

- уміти аналізувати звукову оркестровку тексту;
- використовувати засоби досягнення евфонічності;
- уміти аналізувати тексти, стилістичний ефект яких створюється акустико-артикуляційними ознаками звуків;

Ключові поняття: фоностилістика, акустико-артикуляторні ознаки звуків, звуконаслідування, ритм, ритмомелодика, асонанс, алітерація, паронімічна атракція, анафор, епіфора, логічний та емпатичний наголос.

Практичні завдання

Завдання 1. Прочитайте текст. Визначте тему й основну думку. З'ясуйте стильову належність, тип і жанр мовлення. Доберіть заголовки. З'ясуйте значення виділених слів і словосполучень за словником.

Історія людської культури засвідчує одвічне прагнення пізнати феномен звука людської мови, голосу, який, як вважають, є найкращим інструментом, що його створив Господь Бог. А на кожному інструменті треба вчитися грати, щоб ним майстерно володіти.

Зверніть увагу: в дітей голоси дзвенять, вони приємні, природні. А згодом голос може навіть «глухнути», ставати приглушеним чи пронизливим, верескливим, деякі говорять «в ніс», чимало з нас «ковтає» слова, склади, окремі звуки чи «вистрілює» їх. Це свідчить про те, що у вивченні мови і взагалі у мовному вихованні щось недопрацьовуємо.

Фетишизуючи писемне мовлення (адже всі помилки в диктантах, переказах, творах учителі ретельно рахують!), ми недостатню увагу приділяємо тому, щоб навчити учнів гарно висловлюватися, **виробляти свій голос** (О. Сербенська).

Завдання 2. Знайдіть у поданих реченнях порушення евфонічності української мови та виправте їх. Дайте визначення поняття фонічна глухота.

1. Діти повертались з школи додому повз залізничну колію. 2. Мій брат сьогодні залишивсь дома. 3. Надходив вечір, йшов сильний дощ, з моря поривчасто дув сильний вітер. 4. В повітрі уже пахло весною. 5. В дорогу потрібно йому узяти з собою багато різних речей. 6. На нашому столі лежить купа паперу. 7. Олена подала заяву ректору університету Данченку Петру Павловичу. 8. З дерева в траву упало рум'яне яблуко. 9. Жито, пшениця і овес – все разом поспіло.

Завдання 3. Запишіть подані слова, де можливо добираючи фонетичні варіанти. Складіть з обома варіантами речення. Поясніть доцільність уживання.

Ввійти, вдома, вдосталь, вдумливий, внук, впевненість, вродливий, вступ, вугілля, вулик, вуса, вуста, вухо, одімкнути, одламувати, одразу, підізвати, йти, імла, ржа, спиратися, уважати, удар, удача, уклад, Україна, укус, управа, учений, увесь, угіддя, у цілому, уцент, знов, перед, над, з, ж, би.

Завдання 4. Визначити вид поетично-стилістичного прийому звукового оновлення тексту:

Сипле, сипле сад самотній
Сірий смуток – срібний сніг,–
Сумно стогне сумний струмінь,
Серце слуха смертний сміх.
Серед саду смерть сміється.
Сад осінній смуток снить.
Сонно сиплються сніжинки,
Струмінь стомлено сичить.
Стихли струни, стихли співи,
Срібні співи серенад,–
Срібно стеляться сніжинки
Спить самотній сад

Тестові завдання

Виберіть правильний варіант відповіді:

1. Стилістичний прийом, який полягає у повторенні тих самих звуків, слів (інколи – речень) на початку двох або кількох суміжних рядків – це:

- а) алегорія;
- б) ампліфікація;
- в) анафора,

2. Троп, побудований на кількісній заміні: одинна вживається замість

множини, частина замість цілого, видова назва замість родової – це :

- б) персоніфікація;

- в) синекдоха;
- г) метонімія.

3. Фоностилістика вивчає :

- а) акустико - артикуляторні ознаки звуків;
- б) звуки, які здатні створювати звуковий ефект, вмотивований змістом і образністю тексту;
- в) звукові повтори за співвідношенням голосних і приголосних звуків.

4. Повтор одієї або кількох голосних у суміжних чи, розташованих недалеко одне від одного слова, називається :

- а) асонансом,
- б) алітерацією,
- в) анафорою.

5. Стилiстичний прийом, який полягає у формальному зближенні близькозвучних (часто – різних за значенням) слів задля витворення певного звуко-смислового ефекту - це:

- а) ампліфікація;
- б) паронімічна атракція;
- в) алітерація.

6. Мовно-художній повтор однієї чи кількох голосних фонем у словах, розміщених поряд або з певним віддаленням одна від одної, – це:

- а) архаїзм;
- б) асонанс;
- в) каламбур.

7. Стилiстичний прийом, що полягає у повторенні тих самих звуків, слів інокли речень наприкінці віршованих рядків з метою посилення виразності, мелодійності висловлюваного – це:

- а) епіфора;
- б) ампліфікація;
- в) алегорія.

8. Визначити вид поетично-стилiстичного прийому звукового оновлення тексту:

І сонце – найвищий Коран.

І крона – найкраща корона (Л.Костенко)

- а) паронімічна атракція;
- б) асонанс;
- в) алітерація.

9. Визначити вид поетично-стилiстичного прийому звукового оновлення тексту:

А я в сірі будні буду бити, як в бубни...

Що було, а що і загуло.
Біда біду, як кажуть, перебуде,
Не може быть, щоб ялось не було (Л.Костенко)

- а) паронімічна атракція;
- б) асонанс;
- в) алітерація.

10. Троп, стилістичний прийом, наділення неживих предметів, явищ природи, якостями людини – це:

- а) оксиморон;
- б) антитеза;
- в) персоніфікація.

Перелік рекомендованих джерел

- 1.Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: [навч. посібник] / Н. Д Бабич – Львів, 2003.– 432с.
- 2.Винницький В. М. Акцентуаційні етюди /В. М. Винницький – Жовква: Місіонер, 2004.– 282с.
- 3.Дудик П. Стилiстика української мови: [пiдручник] / П.Дудик – К: ВЦ "Академiя", 2005.– 368с.
- 4 Караванський С. Секрети української мови / С.Караванський – БаК, 2009. – 344с.
- 5.Мацько Л. І. та ін. Стилiстика української мови: [пiдручник] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003.– 462с.

Практичне заняття 5.

Тема. Лексична стилістика та її одиниці

План

1. Загальна характеристика стилістично маркованих лексичних одиниць.
3. Стилiстичне використання багатозначності. Тропи.
4. Стилiстичні можливості спеціальної лексики.
- 5.Стилiстичний потенціал хронологічно маркованої лексики.
6. Слова іншомовного походження у стилістичному аспекті.
7. Стилiстичні можливості синонімів, антонімів, омонімів і паронімів.
8. Функції фразеологізмів у різних стилях мови та мовлення.

Дидактична мета:

- поняття про об'єкт і предмет вивчення лексичної стилістики;

- засвоєння лексичного рівня як наступного за складністю мовної ієрархії після фонографічного;
- набуття навичок розрізнення поняття «книжна лексика», «поетична лексика», «розмовна лексика»;
- поняття про багатозначність (полісемію);
- набуття знань про лексико-семантичні групи слів(синоніми, антоніми, пароніми, омоніми);
- розрізнення експресивно-стилістичних властивостей книжних, фольклорних, розмовно- побутових фразеологізмів.

Методичні рекомендації до виконання роботи

Під час вивчення теми потрібно звернути увагу, що лексикологія вивчає весь лексичний склад мови, а стилістика виділяє в ньому ту частину, яка за протиставленням до нейтральних слів набуває стилістичної значимості.

Важливо знати, що синоніми є найпотужнішою категорією в лексичній стилістиці.

Вивчаючи тему «Лексична стилістика та її одиниці», слід знати: на яких лексико-семантичних явищах формуються словесні засоби стилістичної виразності – тропи (епітет, порівняння, метафора , синекдоха, метонімія).

До типових мовних засобів, що пов'язані з переходом лексичної одиниці із активного словника в пасивний або з пасивного в активний і створюють нову стилістичну характеристику слову, належать історизми, архаїзми.

Стилістичною прикметою часу є неологізми і нові запозичення та екзотизми.

Студент повинен знати:

- стилістичну лексикологію;
- лексичні одиниці з емоційно-експресивним та функціональним забарвленням;
- стилістичні фігури і тропи;
- функції архаїзмів, історизмів, старослов'янizmів та нових запозичень.

Студент повинен уміти:

- характеризувати такі семантико-стилістичні явища, як полісемія, антонімія, синонімія, омонімія, паронімія, визначати їхній стилістичний потенціал.
- оцінювати стилістичні можливості мовних засобів;
- оволодіти навичками текстотворення в усіх функціональних стилях, підстилях і жанрах;

- визначати належність текстів до певного стилю за стилістичною маркованістю лексики.
- зіставляти стилістично нейтральні і стилістично марковані лексичні одиниці;
- аналізувати тексти зі стилістичними фігурами і тропами.
- самостійно добирати приклади на стилістичні фігури і тропи з літературних джерел;
- творити тексти на одну тему за різними комунікативними стратегіями;
- віднаходити у тексті мовностилістичні помилки, визначати тип помилок;
- редагувати фрагменти текстів різних стилів.

Практичні завдання

Завдання 1. До наведених слів доберіть відповідні тлумачення з довідкової літератури. З п'ятьма з них (на вибір) утворіть речення.

Бескид, бичувати, брунатний, бузувірство, бурштиновий, верховина, вершити, гульвіса, гряда, гребувати, езуїт, жаріти, жвавий, жевчик, мут, жевріти, капосник, лебедіти, линва, лисніти, лихвар, маргінес, миршавий, моріг, мурий, пагілля, смарагдовий, смеркати, соловіти, сум'яття, сутужний, сутінок, тужавий, ханжа, хвацький.

Завдання 2. Скласти речення, в яких подані слова виступали б омонімами. Відповідь обґрунтувати.

На березі, по гас, край, мати, гриф, балка, лава, тур, туш, про те, байка.

Завдання 3. Утворити словосполучення, дібравши зі слів, поданих у дужках, відповідне за змістом.

Опанувати, запанувати (матеріал, в душі); прощати, прощатись (з другом, образу); відрізняти, розрізняти (звуки, звук від літери); відчитати, прочитати (листа, сина за спізнення); любий, улюблений (край, робота); людський, людяний (місце, ставлення); писемний, письменний (пам'ятка, людина); адрес, адреса (проживання, вітальний); програмний, програмовий (виклад матеріалу, документ); привид, привід (до непорозуміння, з'являвся).

Завдання 4. Пояснити значення поданих слів, скласти з ними речення.

Професійний – професіональний; паливо – пальне; орден – ордер; нагода – пригода; лікувати – лічити; задача – завдання; запитання – питання; збірка – збірник – зібрання.

Завдання 5. До поданих слів дібрати слова з протилежним значенням. З кількома антонімічними парами скласти речення.

Смачний, делікатний, одноманітний, буденний, боязкий, оптимістичний, відвертий, усюди, мілко, важко, далеко, спочатку,

несподівано, аналіз, ствердження, чистота, спокій, різниця, віддаляти, захищати, опускати, навмання.

Завдання 6. Як правильно сказати?

Комісія авторитарна чи авторитетна? Внески акціонерні чи акціонерські? Операції банківські чи банкові? Передача землі безплатна чи безоплатна? Відношення між людьми чи відносини між людьми? Право виборне чи виборче? Виключати чи вимикати двигун? Відзначити чи зазначити у промові? Думка громадська чи громадянська? Здатна чи здібна до навчання.

Завдання 7. Дібрати синоніми до поданих слів.

Адміністрація, кон'юнктура, акциз, аргумент, бізнесмен, кореспонденція, вексель, конкуренція.

Для довідки: умови, обставини; пай, частка; підприємець, правління; довід, доказ; боргове зобов'язання, непрямий податок; змагання; листування.

Завдання 8. Користуючись фразеологічним словником, розкрити значення фразеологізмів, скласти речення з п'ятьма – сімома з них

Пальма першості; сім разів відміряй, а раз відріж; взяти під обстріл; співати деферамби; ідея фікс; жива легенда, каїнова печать; дядечко Сем; дамоклів меч; перша скрипка; альфа і омега; пошитися в дурні; позичити в сірка очі; біла ворона; нуль на масу; яблуко розбрату.

Тестові завдання

Виберіть правильний варіант відповіді:

1. Як називають слова української мови, які розуміють і вживають усі:

- а) загальновідомими;
- б) широкоживаними;
- в) загальноживаними.

2. На які дві групи за своїм походженням поділяються слова української мови:

- а) активні та пасивні;
- б) літературні та діалектні;
- г) власне українські та запозичені.

3. Виберіть правильний варіант визначення поняття „омонім”:

- а) омоніми – це слова, які мають близькі значення;
- б) омоніми – це слова, які мають багато значень;
- в) омоніми – це слова, які мають однакове звучання або написання при різних значеннях.

4. Виберіть правильний варіант визначення поняття „архаїзм”:

- а) архаїзми – застарілі слова, які в сучасному контексті не вживаються, оскільки відсутні самі поняття;

б) архаїзми – слова, вживані в історичному контексті;

в) архаїзми – застарілі слова, які вживаються з новим значенням.

5.Виберіть правильний варіант визначення поняття „синонім”:

а) синоніми – це слова, різні за значенням, але близькі за звучанням;

б) синоніми – це слова, різні за звучанням, але близькі за значенням;

в) синоніми – це слова, різні за звучанням і протилежні за значенням.

6.Виберіть правильний варіант визначення поняття „антонім”:

а) антоніми – це слова, різні за звучанням, але близькі за значенням;

б) антоніми – це слова, різні за звучанням і протилежні за значенням.

в) антоніми – це слова, різні за значенням, але близькі за звучанням.

7.Виберіть правильний варіант визначення поняття „паронім”:

а) пароніми – це слова, різні за значенням, але близькі за звучанням;

б) пароніми – це слова, різні за звучанням, але близькі за значенням;

в) пароніми – це слова, різні за звучанням і протилежні за значенням.

8. Вкажіть варіанти, у яких до іншомовних слів неправильно підбрано українські відповідники (синоніми):

а) ефективний – дійовий;

б) афект – результат;

в) етнос – народ.

9.У котрому рядку подано лише слова-синоніми:

а) батько, тато, неньо, отець;

б) родич, свояк, сусід, дядько;

в) батько, мати, сестра, брат.

10.Вкажіть речення, у яких є авторські неологізми:

а) Немає таємниць під зодіаком: вона (скрипка) крита особливим лаком (Л.Костенко);

б) Садками ходить брунькоцвіт (П.Тичина);

в) Наш родовід іде від плуга, від рала і від лемеша (О.Довгий).

Запитання для самоконтролю

1. Що є об'єктом і предметом вивчення лексичної стилістики? Чи всі шари лексики вивчаються в ній ?

2. Які слова і сполучення слів належать до загальноновживаної лексики? У чому полягають їх мовностилістичні функції?

3. Що означає поняття "книжна лексика", "поетична лексика", "розмовна лексика"?

4. Що таке багатозначність. Які функції виконують багатозначні слова у художньому і публіцистичному стилях?

5. Схарактеризуйте систему тропів.

6. Що таке соціолект? Назвіть його характерні ознаки.

7. Які особливості використання професіоналізмів в різних стилях.
8. На основі чого творять жаргонізми й арготизми ?
9. Які слова називаються запозиченими, а які, власне, – іншомовними?
10. Схарактеризуйте семантичні (ідеографічні), стилістичні та семантико-стилістичні синоніми.
11. Що таке антоніми? У чому полягають квазіантонімічні відношення?
12. Що таке омоніми? Чим зумовлений стилістичний потенціал омонімів?
12. Що таке пароніми? Чим зумовлені виражальні можливості їх?
13. Схарактеризуйте експресивно-стилістичні властивості книжних, фольклорних, розмовно-побутових фразеологізмів.

Перелік рекомендованих джерел

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: [навч. посібник] / Н. Д. Бабич – Львів, 2003.– 432с.
2. Дудик П. Стилiстика української мови: [пiдручник] /П.Дудик – К: ВЦ "Академiя", 2005.– 368с.
3. Кравець Л. В. Стилiстика української мови. Практикум: [навч. посiб. / За ред. Л. I Мацько] / Л. В. Кравець – К. Вища шк., 2004. – 199с.
4. Мацько Л. I. та iн. Стилiстика української мови: [пiдручник] / Л. I. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. I. Мацько. – К.: Вища шк., 2003.– 462с.
5. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологiя сучасної української мови: [навч. посiбник] / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко – К.: Знання, 2007.– 494с.

Практичне заняття 6

Тема. Граматична стилістика та її одиниці

План

1. Стилiстичнi функцiї засобiв словотвору.
2. Морфологiчнi засоби стилiстики.
3. Стилiстичнi особливостi категорiї роду, числа i вiдмiнкових форм iменника
4. Стилiстична спроможнiсть прикметникiв i числiвникiв.
5. Стилiстичнi властивостi дiєслова.
6. Стилiстика службових частин мови.

Дидактична мета:

- поняття про граматичні особливості самостійних і службових частин мови;
- засвоєння нормативних аспектів граматичних категорій самостійних частин мови;

- набуття навичок розрізнення російських та українських прийменникових конструкцій.

Методичні рекомендації до виконання роботи

Вивчаючи тему, слід звернути увагу на те, що морфологічні одиниці мови не однозначні у стилістичному відношенні і не однакові за обсягом стилістичних конотацій. Певні стилі характеризуються вищою частотністю окремих частин мови і низькою частотністю решти частин мови. Така нерівномірність у різних стилях сучасної мови є не відхиленням від норм, а, навпаки, складає норму цих стилів.

Необхідною умовою підготовки до практичного заняття є знання стилістичних особливостей та нормативних аспектів категорій роду, числа та відмінкових форм іменника, правильної побудови ступенів порівняння прикметників, особливостей сполучуваності числівників з іменниками, особливостей вживання дієслів в текстах різних функціональних стилів.

Студент повинен знати:

- стилістичні функції та стилістичні можливості морфології як граматичного рівня мови;
- нормативні аспекти граматичних категорій іменника (рід, число, відмінок);
- стилістичну спроможність прикметників та спеціальні засоби вираження вияву міри ознаки;
- стилістичне значення та граматичні ознаки числівників ;
- текстотвірне значення займенників;
- особливості вживання дієслівних форм у різних функціональних стилях.

Студент повинен уміти:

- правильно визначати граматичні категорії різних частин мови;
- виправляти помилки у прийменниковому керуванні ;
- правильно утворювати ступені порівняння прикметників ;
- уміти з'ясувати характер сполучуваності числівників з іменниками;
- правильно вживати дієслівні форми у різних функціональних стилях.

Практичні завдання

Завдання 1. Визначити рід іменників, дібрати до них означення.

1. Колібрі, кенгуру, шимпанзе, поні, івасі, дінго, таксі, журі, какаду, рефері, аташе, маестро, салямі, Делі, інтермецо, леді, Огайо, бароко, піаніно, авеню, соло, міледі, купе, метро, Кіліманджаро, Кентуккі, «Юманіте».

2. Аерозоль, нежить, бандероль, фланель, псалтир, рояль, барель, ваніль, толь, емаль, каніфоль, тюль, тунець, мігрень, папороть, розкіш, дріб, кір, рукопис, полин, Сибір, собака, степ, живопис, літопис, степінь, ступінь.

Завдання 2. Утворити, де можливо, форми жіночого роду іменників – назв осіб за родом діяльності.

Учитель, шахтар, швець, жнець, кравець, майстер, журналіст, коректор, дояр, учений, слюсар, сантехнік, капітан, матрос, в'язальник, овочівник, тракторист, рибалка, водій, тесляр, суддя, телефоніст, студент, завідувач, дипломат, менеджер, директор, професор, комп'ютерник.

Завдання 3. Навести приклади 15-20 прикметників, що мають короткі форми (дрібний – дрібен).

Завдання 4. Записати подані іменники у родовому, давальному і місцевому відмінках однини. Пояснити функціонування паралельних форм.

Батько, Петро, знамено, край, рай, кінь, лід, рік, біль, ступінь, степінь, степ, лікар, путь, міст, лист, камінь, життя, знання, доповідь, голос, дуб, танець, стаття, матір, ім'я, княгиня, швець, Швець, Кравців, Іваньо.

Завдання 5. Утворити іменники чоловічого і жіночого роду, які називають мешканців таких міст:

А. Львів, Київ, Яготин, Варшава, Біла Церква, Полтава, Дніпропетровськ, Ужгород, Одеса, Ірпінь.

Б. Тернопіль, Івано-Франківськ, Прага, Чернігів, Донецьк, Луцьк, Золотоноша, Москва, Мінськ, Черкаси.

Завдання 6. Чи доречно вжиті дієприкметники у словосполученнях? При потребі дібрати відповідники, обґрунтувавши відповідь.

Захоплюючі екскурсії, ведучий програми, завідуючий відділом, бажаючі взяти участь, відстаючий студент, розваги для відпочиваючих, знаюча людина, рюкзак подорожуючого, початкуючий композитор, працюючий пенсіонер, пануюча думка, хвилююча мить, головуючий на зборах, виконуючий обов'язки.

Завдання 7. Замінити неправильні прийменникові конструкції нормативними.

Вітер п'ять метрів на секунду; враження про виставу; дотичний з проблемами; знатися в кулінарії; алергія до ліків; зрікатися від ідеалів; відступатися ідеалів; оплатити за проїзд; приурочувати відкриттю.

Завдання 8. Відредагувати речення, пояснити характер допущених помилок.

Він завжди дуже піклувався за дітей. Із-за цих обставин відрадження довелося відкласти на тиждень. Катання велосипедом – це дуже корисна річ. Для багатьох відома ця мелодія. Завжди користуюся з можливості піти у

театр, філармонію, виставку. Такі люди живуть поруч вас. До мене це зовсім не стосується.

Тестові завдання

Виберіть правильний варіант відповіді:

1. У діловій мові на позначення осіб за професією або посадо вживаються:

- а) тільки іменники чоловічого роду (завідувач Литвина, дояр Васи́лишина);
- б) іменники чоловічого і жіночого роду (завідувач Литвина, доярка Васи́лишина);
- в) іменники чоловічого і жіночого роду залежно від особи (завідувачка Литвина, доярка Васи́лишина).

2. У котрому рядку правильно утворено форми родового відмінка множини іменників другої відміни:

- а) боярів, валянків, полів, вірменів, галичан;
- б) громадян, городян, канікул, кілограмів, мандаринів;
- в) кримчан, селян, облич, знань, чудес.

3. У котрому рядку правильно утворено форми родового відмінка однини іменників чоловічого роду другої відміни:

- а) тюльпана, анальгіна, агруса, ансамбля, кемпінга;
- б) барабана, бульйону, баскетболу, магазину, інституту;
- в) госпіталя, референдума, Байкала (озеро), регіону, іменника.

4. У котрому рядку є іменники, рід яких визначено неправильно:

- а) біль (ч.р.), дріб (ж.р.), живопис (ж.р.), запис (ч.р.), нежить (ч.р.);
- б) кір (ч.р.), літопис (ч.р.), Сибір (ч.р.), степ (ч.р.), сип (ч.р.);
- в) степінь (ж.р.), ступінь (ж.р.), путь (ж.р.), поступ (ж.р.), розсип (ж.р.).

5. У ділових паперах переважають:

- а) якісні прикметники (добрий, високий, гарний);
- б) відносні прикметники (залізний, скляний) і рідше якісні в аналітичній формі (більш повний, найбільш повний);
- в) якісні прикметники (їх ступені порівняння): повніший, найповніший тощо.

7. У діловій мові приблизна кількість відтворюється словами:

- а) приблизно;
- б) біля;
- в) більше, менше, понад, до, зверх.

8) У якому реченні числівники мають неправильну відмінкову форму:

- а) Більше сорок днів тривала ця експедиція;
- б) На вісьми кітелях красувалися відзнаки;
- в) Школа гордилася сіма цьогорічними медалістами.

9. У якому реченні неправильно вжито форми числівників на позначення години:

- а) Зустріч призначено на п'ять годин.
- б) Зараз шоста година десять хвилин.
- в) Зустрінемося в чотири.

10. У ділових паперах наказовість передається за рахунок:

- а) наказового способу дієслова (роби, працюй);
- б) особовою формою дієслова (забороняю);
- в) безособовою формою дієслова або інфінітива (забороняється, відрядити).

Запитання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте поділ граматичної стилістики на морфемно–словотвірну стилістику, морфологічну і синтаксичну.
2. Визначте найважливіші стилістичні функції словотвірних засобів мови: префіксів, суфіксів, флексій, основоскладання і аббревіатур.
3. Які мовні одиниці належать до морфологічних засобів стилістики?
4. Підготуйтеся до розповіді про статистичний вияв усіх повнозначних і службових слів, вигуків.
5. Охарактеризуйте нормативно–стилістичне використання іменників у категоріях роду, числа, відмінка.
6. Які форми прикметників стилістично найвиразніші?
7. Який стилістичний ефект досягається дієсловами різних семантичних і морфологічних груп?
8. Розкажіть про стилістичні функції числівників. Чому числівники обмежено використовуються в художніх текстах?
9. За якими формами займенників закріпились такі стилістичні функції, які тільки або, переважно, характерні для одного стилю мовлення?
10. Що, на ваш погляд, стилістично найважливіше і своєрідне для службових слів (прийменників, сполучників, часток)?

Перелік рекомендованих джерел

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: [навч. посібник] / Н. Д. Бабич – Львів, 2003.– 432с.
2. Волкотруб Г. П. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови: [навч. посібник.] / Г. П. Волкотруб – К., 1998. – 176с.
3. Дудик П. Стилiстика української мови: [пiдручник] / П. Дудик – К: ВЦ "Академiя", 2005.– 368с.
4. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль /М. М. Пилинський – К., 1976. – 287с.
5. Пономарів О. Стилiстика сучасної української мови: [пiдручник] /

О. Пономарів –Тернопіль.: Навчальна книга: Богдан, 2000. – 248с.

6. Тележкіна О. О. Говоримо та пишемо українською правильно і красиво /

О. О. Тележкіна – Х.: Вид. група "Основа", 2010. – С. 97 – 144.

Практичне заняття 7

Тема . Стилiстичний синтаксис української мови

План

1. Порядок слів у реченні як стильова ознака мовлення.
2. Стилiстичні можливості двоскладного речення.
3. Стилiстичні функції модальних рiзновидiв речень.
4. Стилiстичні функції односкладних та неповних речень.
5. Стилiстичні можливості сполучникових та безсполучникових речень.
6. Стилiстична основа ускладнених речень.
7. Стилiстичні функції прямої, невластивої прямої мови, авторського введення.
8. Стилiстичні риси багатокомпонентних ускладнених синтаксичних сполучень.

Дидактична мета:

- набуття знань про конструктивний характер синтаксису;
- поняття про прямий та інверсійний порядок слів як стильову ознаку мовлення;
- набуття навичок використання стилістичних функцій односкладних та неповних речень в залежності від функціонально- стилістичної настанови.
- засвоєння нормативних аспектів використання ускладнених простих та складних речень.

Методичні рекомендації

до виконання роботи

Вивчаючи тему, слід пам'ятати, що завдяки дотриманню синтаксичних норм досягається стрункість викладу, чіткість і логічність тексту.

Необхідною умовою підготовки до практичного заняття є знання основних синтаксичних норм, а саме: прямий порядок слів, правильна побудова однорідних членів речення, точність у поєднанні словосполучень зв'язком керування, правильна координація присудка з підметом, нормативне вживання дієприслівникових зворотів, непрямої мови.

Студент повинен знати:

- основні синтаксичні норми;
- вимоги до використання однорідних членів речення;
- особливості координації присудка з підметом;
- складні випадки керування .

Студент повинен уміти:

- правильно будувати речення з рядами однорідних членів та правильно вибирати сурядні сполучники для їх поєднання;
- вибирати правильні варіанти погодження підмета з присудком;
- визначати стилістичні функції односкладних та неповних речень в залежності від функціонально-стилістичної настанови.
- дотримуватись нормативного вживати речень з прямою та власне непрямою мовою;
- виконувати синтаксичний аналіз речень тексту-будь якого функціонального стилю;
- редагувати фрагменти текстів різних стилів і виправляти синтаксичні помилки.

Практичні завдання

Завдання 1. У яких випадках порушено норми побудови словосполучення? Відредагуйте їх.

Запашна шампунь, впевнена поступ, зтяжна нежить, досвідчений суддя, затишне купе, вибач мене, завдавати шкоду, потребувати допомоги, торкатися до питання, доторкнутися щоки, сезонна розпродажа, у гості до киянів, шановний лікаре, три рядка, пам'ятник Франка, чемпіон по боксу, сто грам, запобігати хворобу, приймати участь, зустрітися в три години.

Завдання 2. Проаналізувати порядок слів у реченнях. З'ясувати, де внаслідок зміни слово порядку, зміст речення не зрозумілий. Встановити, у яких випадках порушення правил свідчить про невправність мовця, а в яких – зумовлене стилістично. Перебудувати речення.

1.З великим інтересом вивчають директиви перспективного плану працівники нашої фірми і схвалюють їх. 2. Сідає, коли дочки позасинають, писати листа матері на Одещину. 3.Знала мати і його неспокійну вдачу, і крилату замріяність.4. Шлях у місто вже мені знайомий був. 5. Іхтіандр врятував дівчину від акули, з якою потім познайомився.6.Написання відзивів на прочитані історичні книги героїчного змісту також допомагають зрозуміти, що історію творив і творить народ, що він всесильний і могутній, а не якась надприродна сила. 7. Як ніжна мати , він піклується про своїх солдатів.

Завдання 3. Знайдіть речення, в яких допущено помилки координації присудка з підметом. Виправте їх.

1. Півтора місяця вже минули. 2. Вздовж перону стояли зо два десятки вагонів. 3. Більшість абітурієнтів успішно склала вступні іспити.4. Пропозицію підтримала переважна більшість присутніх. 5. Група вчених працювали над удосконаленням економічної системи країни. 6. Більшість

депутатів не підтримала поправок до закону.7. П'ять учнів посіли призові місця на міській олімпіаді .8. Вулицею сунула хмара народу. 9. «Лебедине озеро» йшло з великим успіхом. 10. «Таймс» завжди друкувала гарячі новини.

Завдання 4. Побудувати речення з такими вставними словами і пояснити їх стилістичні функції: **по-моєму, на жаль, безсумнівно, звичайно, як ведеться, як мовиться, за звичай, на разі.**

Завдання 5. Побудувати речення, уживши один з прийменників, потрібний для вираження відношень між дієсловом та іменником.

(Через, у зв'язку з, з причин) великими сніговими заносами рух у горах припинився. (З метою, для, у зв'язку з) посиленням спортивної роботи необхідно провести медичний огляд учнів та скласти списки груп. (Внаслідок, у зв'язку з, у силу) перегрівання на сонці може з'явитися слабкість, запаморочення. (Щодо, з приводу, з) розглядуваного питання хочу висловити деякі міркування. Збори відбудуться (за, протягом, упродовж) двох годин. (Всупереч, незважаючи на, хоча й) висловлено сумнів, наша поїздка видається можливою.

Завдання 6. Записати речення, виправивши порушення прямого порядку слів.

Україна намагається зберегти чисте для свого народу середовище. Я завжди почуваю себе некомфортно у для мене незнайомій компанії. Бібліотека придбала у травні випущений видавництвом «Форум» довідник для вступників до вузів. З часів незапам'ятних на українській землі проводилися веселі ярмарки. Адміністрація повинна гарантувати людям, що чесний їхній бізнес буде належним чином винагороджений. Спеціально для Київського камерного оркестру пишуть музику українські сучасні композитори. Вони зацікавилися два тижні тому випущеним компакт-диском «Нормативні акти України».

Завдання 7. Вибрати з дужок правильний варіант дієслова-присудка.

У розвинутих країнах близько половини корпусних меблів (виготовляється, виготовляються) з металу і пластмас. Більшість картин, представлених на виставці, (демонструються, демонструється) вперше. В економічному комплексі США зараз (налічується, налічуються) близько трьохсот спеціальних економічних зон. У Китаї вже (діє, діють) 5 великих спеціальних економічних зон і 14 інвестиційно відкритих міст. У 1998 році Болгарію (відвідали, відвідало) 130 тис. туристів з України.

Тестові завдання

Виберіть правильний варіант відповіді:

1. У якому рядку є речення з прямим порядком слів:

а) Арфі золотої не змовкли струни (В.Сосюра);

б) Збираються русалоньки у моря гуляти (Леся Україна);

в) Навесні козак повернеться додому.

2. У якому рядку є речення зі зворотним (інверсійним) порядком слів:

а) Національні економічні системи функціонують у конкретному доквіллі;

б) Значну допомогу службі зайнятості може надати соціологія;

в) Праця, земля і капітал – основні фактори виробництва.

3. У якому реченні допущено помилки в координації присудка з підметом:

а) Відвідує бібліотеку більшість школярів;

б) Півтора місяця вже минули;

в) Вздовж перону стояли зо два десятки вагонів.

4. У яких рядках погоджено підмет і присудок:

а) Декілька учасників конференції виступило на пленарному засіданні;

б) Чимало приватних замовників і потенційних інвесторів чекають на сприятливий інвестиційний клімат;

в) Більша частина студентів пройшли педагогічну практику.

5. У якому рядку не дотримано синтаксичних норм керування:

а) торкатися проблем, доторкатися до лица;

б) сповнений надій, наповнений змістом;

в) згідно наказу, відповідно розкладу.

6. У якому рядку не дотримано прийменникових норм керування:

а) лекції з математики, проректор з наукової роботи, з ініціативи підприємства;

б) по ініціативі підприємства, по потребі, по технічних причинах;

в) за власним бажанням, мешкати за адресою, за вказівкою декана.

7. Однорідними називаються такі члени речення, які:

а) виконують однакові функції в реченні;

б) характеризують предмет з однієї сторони;

в) виконують однакові функції в реченні та залежать від одного слова.

9. У якому рядку допущені помилки у вживанні однорідних членів речення:

а) Майстер плете вербові кошики не стільки на продаж, скільки для власної втіхи;

б) Головне в роботі митної служби – оперативність і мобільність, а також узгоджувати дії з правоохоронними органами;

в) Харчові продукти можуть продаватися в упаковці, коробках, пакетах і пляшках.

10. У якому реченні порушення порядку слів призводить до двозначності:

- а) Що породжує недисциплінованість?
- б) Ось книжки з малюнками, які тобі так подобаються;
- в) Працювали брати з ранку до вечора.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке прямий і непрямий порядок слів у реченні?
2. За якою комунікативною ознакою розпізнають розповідні, питальні і окличні речення? В чому своєрідність їх стилістики?
3. Розкажіть про найважливіші стилістичні ознаки усіх типів односкладних речень.
4. Які члени речення називаються однорідними? Чому поділ на однорідні члени речення мусить мати одну підставу?
5. Коли слід уживати безособові конструкції на -но, -то?
6. Які помилки трапляються при використанні однорідних членів речення?
7. Назвіть різновиди синтаксичних помилок.
8. Підготуйтеся до розгорнутої розповіді про стилістичне використання складних речень, абзаців і тексту.

Перелік рекомендованих джерел

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: [навч. посібник] / Н. Д Бабич – Львів, 2003.– 432с.
2. Волкотруб Г. П. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови: [навч. посібник.] / Г. П. Волкотруб – К.,1998. – 176с.
3. Дудик П.Стилістика української мови: [підручник] / П. Дудик – К: ВЦ "Академія", 2005. – 368с.
4. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль / М. М Пилинський – К.,1976.– 287с.
5. Пономарів О. Стилістика сучасної української мови: [підручник] / О. Пономарів – Тернопіль: Навчальна книга: Богдан, 2000. – 248с.
- 6 .Тележкіна О. О. Говоримо та пишемо українською правильно і красиво/ О. О. Тележкіна – Х.: Вид. група "Основа" 2010.– С. 97–144.

Орієнтований перелік питань, що виносяться на залік

1. Мова і мовлення в житті людини.
2. Мовна норма – категоріальне поняття культури мови.
3. Типологія мовних норм (орфоепічні, акцентуаційні, лексичні, морфологічні, синтаксичні).
4. Поняття стильової стилістичної норми.
5. Основні комунікативні ознаки культури мовлення.
6. Причини порушення мовної і мовленнєвої норми.
7. Типи мовленнєвих помилок. Суржикове мовлення. Явище пуризму.
8. Шляхи підвищення особистої культури мовлення.
9. Мовні обов'язки громадян.
10. Особливості педагогічного спілкування.
11. Предмет і завдання курсу "Практична стилістика та культура мовлення".
12. Загальна характеристика стилів мови і мовлення.
13. Контекст, образність, експресивність, конотація як стилістичні поняття.
14. Методологія і методи стилістичних досліджень.
15. Структура стилістики.
17. Джерела стилістики української мови.
18. Символи як стилістеми (архетипні, міфологічні, біблійні).
19. Принципи, критерії класифікації та жанрової диференціації функціональних стилів.
20. Художній стиль мови і мовлення.
21. Науковий стиль мови і мовлення.
22. Публіцистичний стиль мови і мовлення.
23. Офіційно-діловий стиль мови і мовлення.
23. Розмовно-побутовий стиль мовлення.
25. Конфесійний стиль мови і мовлення.
26. Епістолярний стиль мови і мовлення.
27. Фонетична стилістика та її одиниці. Об'єкт вивчення фоностилістики.
28. Засоби досягнення евфонічності.
29. Фонетична організація художнього тексту.
30. Орфоепічно-акцентні мовні одиниці. Логічний та емпатичний наголос.
31. Загальна характеристика стилістично маркованих лексичних одиниць.
32. Лексичні одиниці з емоційно-експресивним та функціональним забарвленням.
33. Стилiстичне використання багатозначності. Тропи.
34. Стилiстичні можливості спеціальної лексики.
35. Стилiстичний потенціал хронологічно маркованої лексики.
37. Слова іншомовного походження у стилістичному аспекті.

38. Стилістичні можливості синонімів.
39. Антоніми як стилістичний засіб.
40. Використання омонімів і паронімів у функціональних стилях.
41. Функції фразеологізмів у різних стилях мови.
42. Стилістика і конотація українських фразеологізмів.
43. Стилістичне використання прислів'їв, приказок, афоризмів.
44. Стилістичні функції засобів словотвору.
45. Морфологічні засоби стилістики.
46. Стилістичні особливості категорії роду, числа і відмінкових форм іменника.
47. Стилістична спроможність прикметників.
48. Стилістичне розрізнення простої та складеної форм ступенів порівняння прикметників.
49. Стилістичне використання числівників.
50. Стилістичне використання займенників.
51. Особливості сполучуваності числівників з іменниками.
52. Стилістичні властивості дієслова.
53. Стилістика службових частин мови.
54. Основні помилки у прийменниковому керуванні.
55. Стилістичні фігури синтаксису.
56. Стилістичні особливості розповідних, питальних і спонукальних речень.
57. Стилістичні особливості односкладних і неповних речень.
58. Ускладнені прості речення і їх стилістичні функції.
59. Стилістичне використання складних речень.
60. Стилістичні ознаки речень з прямою мовою.

Список рекомендованої літератури

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитися і правильно говорити / За заг. ред. О.Сербенської. / –Львів: Світ, 1994. – 149с.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо?/ Б. Антоненко-Давидович – К.: Либідь,1991.– 256с.
3. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення: [навч. посібник] / Н. Д Бабич – Львів,1990. – 231с.
- 4 Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: [навч. посібник] / Н. Д Бабич – Львів, 2003. – 432с.
5. Винницький В. М. Акцентуаційні етюди / В. М. Винницький – Жовква: Місіонер, 2004.– 282с.
6. Вихованець Р. Таїна слова / Р. Вихованець – К.: Рад. шк., 1990 – 283с.
7. Волкотруб Г. П. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови: [навч. посібник.] / Г. П. Волкотруб – К.,1998. – 176с.
8. Дудик П. Стилiстика української мови: [пiдручник] / П. Дудик – К: ВЦ "Академiя", 2005.– 368с.
9. Караванський С. Секрети української мови / С.Караванський – БаК, 2009. – 344с.
10. Коваль А.П. Культура ділового мовлення: [навч. посібник. Вид.3-тє] / А. П. Коваль – К.,1982. – 287с.
11. Кравець Л. В.Стилiстика української мови.Практикум: [навч. посiб. / За ред. Л. І. Мацько] / Л. В. Кравець – К. Вища шк., 2004. – 199с.
12. Кононенко В. Символи української мови / В. Кононенко – Івано-Франківськ: Плай, 1996.
13. Костомаров М. Слов'янська міфологія / М. Костомаров – К.: Либідь, 1994. – 382 с.
14. Олійник О. Культура мовлення: [навч. посібник Реком. МОНУ для студ. ВНЗ] / О. Олійник, В. Шинкарук. – К.: Кондор, 2008. – 296с.
14. Мацько Л. І. та ін. Стилiстика української мови: [пiдручник] / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003.– 462с.
15. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика / М І. Пентилюк – К.,1994. – 240с.
16. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль / М М Пилинський – К.,1976.– 287с.
17. Пономарів О. Стилiстика сучасної української мови: [пiдручник] / О.Пономарів – Тернопiль.: Навчальна книга: Богдан, 2000. – 248с.

18. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: [навч. посібник] / О. Пономарів – К.: Либідь, 2001. – 240с.
19. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування /Я. П. Радевич Винницький – Львів: "Сполом". 2001. – 223с.
20. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: [навч. посібник] / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко – К.: Знання, 2007.– 494с.
21. Українська мова професійного спілкування: [навч. посібник. 3-тє вид. / За ред. Зоряни Мацюк і Ніни Станкевич] – К.: Каравела, 2009. – 352с.
22. Тележкіна О. О. Говоримо та пишемо українською правильно і красиво. /О. О. Тележкіна – Х.: Вид. група "Основа", 2010. – С. 97–144.
23. Фаріон І. Д. Мовна норма: Знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей). / І. Д. Фаріон – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 334с.
24. Чередниченко І. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови І. Чередниченко – К.: Рад. шк., 1962. – 495 с.

КОРОТКИЙ СЛОВНИК ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Алегорія - троп, один з видів образного, непрямого називання, коли абстрактне поняття або судження передається через конкретний образ.

Алітерація - повторення одного або кількох приголосних звуків у суміжних або близько розташованих у тексті словах.

Алогізм - сполучення суперечливих понять, свідоме порушення логічних зв'язків, ініційоване задля створення певного стилістичного та смислового ефекту.

Алонім - різновид власної назви того самого об'єкта.

Алофраз - варіант словосполучення, фразеологічного виразу тощо. Напр.: морочити голову - сушити голову, забивати голову; наводити на думку - прийти на думку та ін.

Ампліфікація - фігура мови, що полягає в нагромадженні однорідних мовних засобів для підсилення експресивності висловлювання.

Анафора, єдинопочаток - фігура мови, що утворюється повторенням певних звуків, слів чи синтаксичних конструкцій на початку суміжних мовних одиниць; протилежна епіфорі.

Анахронізм - помилкове чи свідоме (зі спеціальною стилістичною настановою) використання слова або вислову, що вже застаріли і не відповідають мовним нормам певної епохи.

Антитеза - фігура мови, що полягає у протиставленні або зіставленні порівнюваних понять, явищ, ситуацій шляхом поєднання їх мовних виражень в одному контексті для досягнення певного виражально-зображального ефекту (увиразнення протилежності, підкреслення несумісності або, навпаки, діалектичне співіснування тих чи інших понять тощо).

Антифраз, антифразис - різновид енантіосемії, троп, що полягає у навмисному, спеціально заданому вживанні мовної одиниці з протилежним значенням або конотацією.

Антоніми - слова (переважно однієї частини мови) або їх окремі значення, а також стійкі словосполучення, афікси, граматичні форми, зокрема синтаксичні конструкції, що, тісно поєднуючись певною семантичною спільністю, розрізняються на цій самій основі максимально протилежними значеннями.

Антропоморфізація - олюднення.

Арготизми - лексика, що характеризує мовлення людей, які свідомо прагнуть зробити свою мову «таємною», незрозумілою для інших.

Архаїзми - мовні одиниці, що застаріли або зовсім вийшли з ужитку.

Асонанс - повторення однакових голосних (переважно наголошених) звуків у суміжних чи близько розташованих словах художнього тексту; співзвучність голосних у римі; вид звукопису.

Астеїзм - різновид антифразу, троп, в якому мовна одиниця з негативним значенням, осудливою конотацією вживається як форма вираження похвали, захоплення, ласки.

Афреза - утинання певних звуків у слові задля уникнення їх збігу та дотримання вимог віршової метроструктури; протилежна редуплікації.

Варваризм - іншомовне або створене за іншомовним зразком слово або зворот, що не стали загальноживаними, не відповідають нормам даної мови, зберігаючи своє національно-конотативне забарвлення.

Вульгаризм - грубе, брутально-лайливе слово або зворот, ужиті в літературній мові.

Гіпербола - троп, що полягає в надмірному перебільшенні характерних властивостей чи ознак певного предмета, явища або дії для надання об'єктові зображення більшої виразності, а самому зображенню - більшої переконливості.

Градація - стилістична фігура, що полягає у поступовому нагнітанні семантично близьких і (або) синтаксично однотипних компонентів задля підвищення (клімакс) чи пониження (антиклімакс) інтенсивності їх значення, емоційно-експресивного забарвлення всього висловлювання.

Діалектизм - позанормативний елемент літературної мови, що має виражену діалектну віднесеність.

Евфемізм - троп, благозвучне слово або вислів, що вживається для непрямого, прихованого, зокрема пом'якшеного, ввічливого позначення певних предметів, явищ, дій замість прямої їх назви (що вже існує при перейменуванні або логічно найбільш умотивована при первинному найменуванні).

Евфонія, милозвучність - здатність фонетичної системи мови до мелодійного звучання, а також до створення звукових образів у висловлюванні.

Езопівська мова - особливий стиль викладу, для якого характерним є використання натяків, недомовок, алегорій, перифразів, іронії тощо.

Екзотизм - слово або вислів, запозичені з маловідомої, найчастіше неєвропейської мови і вживані для надання мові особливого колориту.

Екологія - спотворення слів у дитячій вимові.

Експресивні стилі - різновиди мови, що мають певний колорит (урочистості, піднесеності - високий; нейтральності - середній; іронічності, зневажливості - низький), який твориться добором і поєднанням відповідних

мовних засобів - лексичних, фразеологічних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних.

Експресивність - властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоційний зміст висловлювання, виступати засобом суб'єктивного увиразнення мови.

Енантіосемія - розвиток у мовної одиниці протилежних значень, поларизація її значень.

Епітет - троп, художнє означення або обставина способу дії, які образно змальовують особу, предмет, дію чи явище або виражають емоційне ставлення до них.

Епіфора - стилістична фігура, протилежна анафорі, що утворюється повторенням однакових мовних елементів наприкінці суміжних віршових рядків, строф, речень, абзаців, розділів твору.

Етнографізм - різновид лексичного діалектизму, назва предмета, поняття, характерного для побуту, господарювання представників певної етнічної групи чи культурно-етнічного регіону.

Жаргон - один із різновидів соціальних діалектів, що відрізняється від загальноновживаної мови використанням специфічної експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів загального вжитку, фразеології, іноді й особливостями вимови.

Запозичені слова - іншомовні слова, цілком засвоєні мовою, що їх запозичила.

Застарілі слова - слова та їх окремі значення, а також номінативні словосполучення, що на певному етапі розвитку мови вийшли із загального вжитку.

Звуковідтворення - включення в текст переданих фонетичними засобами мови звуків і шумів довкілля.

Звуконпис - система звукового інструментування (алітерація, асонанс і т. ін.), спрямована на створення звукового образу.

Значення стилістичне - додаткове значення (один із видів конотації") мовної одиниці, яке нашаровується на її предметно-поняттєвий або граматичний зміст. У ширшому розумінні об'єднує стильове і власне стилістичне значення.

Ідіостиль, ідіолект - сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших; своєрідність мови окремого індивіда.

Інтимізація мовлення - мовні засоби і прийоми, що передають настрій мовця, наближають автора до читача як до співрозмовника.

Інтонація - сукупність звукових мовних засобів, завдяки яким передаються смисловий, емоційно-експресивний і модальний характер висловлювання, комунікативне значення та ситуативна зумовленість, стилістичне забарвлення тексту, індивідуальність виражальних прийомів мовця.

Інфантилізми - короткі (двоскладові) слова, часто з повтором голосних, а також димінутиви, характерні для мови дітей.

Іншомовні слова - слова з інших мов, які, на відміну від запозичених слів, не засвоєні повністю мовою, що їх запозичила, усвідомлюються мовцями як чужорідні й зберігають ознаки свого походження.

Іронія - троп, в якому з метою прихованого глузування або для легкого, добродушного жарту мовна одиниця з позитивно-стверджувальними значенням, конотацією або модальністю вживається з прямо протилежними характеристиками.

Історизми - слова, вживані для позначення предметів, явищ і понять, які вийшли з ужитку, припинили своє існування внаслідок соціально-побутових і суспільно-політичних змін.

Каламбур - різновид гри слів, що полягає у створенні комічно-сатиричного ефекту шляхом обігрування близькозвучних або однозвучних одиниць з різними значеннями.

Калька - запозичення слів та виразів з іншої мови шляхом їх буквального перекладу.

Канцеляризм - слово, стійке словосполучення, граматична форма, конструкція, що є специфічною одиницею офіційно-ділового стилю літературної мови, зокрема його адміністративно-канцелярського підстилю.

Катахреза - троп; несподіване вживання слова, розвиток нового значення або розширення предметно-поняттєвої віднесеності слова, що не відповідають і навіть суперечать його первісному значенню, внутрішній формі.

Квазісиноніми - слова з близьким, але не тотожним лексичним значенням.

Кліше - мовний засіб, стандартний зворот, регулярно повторюваний у певних умовах і контекстах; мовний стереотип з позитивною функцією.

Ключові слова - слова, яким належить визначальна роль у звуковій і семантичній організації поетичного тексту.

Книжна мова - мова, в якій переважають книжна лексика, писемні усталені звороти (штампи, стереотипи), ускладнений синтаксис з підрядними граматичними зв'язками, типовий для писемної мови, орієнтація на піднесений високий стиль.

Колорит - стилістичне забарвлення (тональність, реєстр) висловлювання, тексту, орієнтоване на його суб'єктивно-оцінне сприймання, на потребу викликати у читача (слухача) певні емоції, настрої.

Конотація - додаткові семантичні і прагматичні особливості («співзначення») лексичного значення та значень інших мовних рівнів, які на-шаровуються на їх предметно-поняттєвий аспект і можуть бути зумовлені як змістом, так і внутрішньою формою слова.

Контамінація - об'єднання двох або більше мовних одиниць в одну.

Контекст - мовне оточення або ситуація, в яких уживається лінгвістична одиниця.

Лексика ділова - слова й усталені звороти, що вживаються в усній та писемній формах офіційно-ділового стилю і виконують функції офіційного спілкування.

Лексика емоційна - слова, що мають у своєму значенні компонент оцінки, виражають почуття, позитивне чи негативне сприймання дійсності.

Лексика загальноновживана - найбільший тематично-стилістичний шар лексики мови, використання якого вільне, нічим не обмежене.

Лексика книжна - слова, що вирізняються на тлі стилістично нейтральної лексики літературної мови своїм походженням, особливостями словотворчої будови та вузькою сферою вживання.

Лексика наукова - слова з додатковим стилістичним забарвленням, вживані в мові наукового стилю.

Лексика нейтральна (міжстильова) - загальноновживана лексика, яка не пов'язана з певними функціональними різновидами (стилями) мови і не має експресивного забарвлення.

Лексика поетична - слова з додатковим стилістичним забарвленням, вживані у мові фольклору та художньої літератури.

Лексика просторічна - некодифікована лексика, вживана у мові осіб з низьким рівнем загальної освіти; слова зі зниженим емоційно-оцінним забарвленням, невмотивовані русизми, вульгаризми тощо.

Лексика розмовна - слова, що протиставляються стилістично нейтральній та книжній лексиці літературної мови своїм емоційно-експресивним забарвленням і функціонально-стильовим навантаженням.

Лексика розмовно-побутова - слова, що позначають предмети побуту: назви їжі, одягу, хатнього начиння і т. ін.

Лексика стилістично маркована - лексика, яка має емоційно-експресивне забарвлення, співвідносна з одним чи кількома стилями.

Лексика стилістично немаркована - див. **Лексика нейтральна**.

Літота - пом'якшення категоричності оцінки, послаблення певного твердження шляхом використання не прямого позначення певного поняття, а заперечення того поняття, що є протилежним даному.

Макаронічна мова - механічна суміш слів чи висловів з різних мов або переінакшення їх на іноземний лад.

Мейозис - троп, що полягає в навмисному применшенні інтенсивності вияву ознаки або перебігу дії, розміру та кількості предметів, значущості чого-небудь.

Метаграма - віршовий прийом, який полягає в заміні початкової літери слова.

Метаморфоза - перетворення однієї форми образу в іншу.

Метафора - один з основних тропів, що полягає в уживанні слова, яке позначає певний предмет (явище, дію чи ознаку), для номінації іншого предмета на основі подібності, яка впливає з їх зіставлення за асоціацією.

Метонімія - один з основних тропів, суть якого полягає в перенесенні назви одного класу предметів або одиничного предмета на інший клас або одиничний предмет на основі суміжності їх значень.

«Народна етимологія» - назва, яка вживається щодо фактів хибного розуміння походження або значення мовної одиниці, коли їй на основі випадкової формальної подібності або тотожності з іншою одиницею, більш знайомою мовцеві, помилково приписуються значення чи мотивація останньої.

Нейтральні стилістичні засоби мови, міжстильові мовні засоби - мовні одиниці, які не несуть у своїй семантиці додаткових стилістичних значень і можуть уживатися в будь-якому функціональному стилі.

Неологізм - слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на певному етапі «розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями, або були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мові певного автора.

Норма мовна - сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певний період розвитку мови і суспільства.

Образність - наявність у мовної одиниці слововживань або вже сформованого переносного значення з яскравим виражально-зображальним ефектом, побудованим на метафоричних, рідше метонімічних та інших асоціаціях.

Оказіоналізм - незвичне, здебільшого експресивно забарвлене слово, що утворене з порушенням законів словотворення чи мовної норми й існує лише у певному контексті, в якому воно виникло.

Оксиморон - троп, що полягає у поєднанні слів з протилежними або просто взаємовиключними значеннями для вираження нового цілісного поняття або окремого явища в оригінальній формі.

Омоніми - слова або їх окремі граматичні форми, а також стійкі словосполучення, морфеми, синтаксичні конструкції, що при однаковому звучанні (або написанні) мають абсолютно різні значення.

Ономатопея, звуконаслідування - відображення звуків навколишньої дійсності за допомогою спеціально дібраних слів, у складі яких повторюються фонemi, що нагадують відповідні звуки.

Парадокс - твердження, висловлення, що, на перший погляд, містить у собі внутрішню суперечність, логічну несполучуваність, тобто одна частина речення ніби заперечує іншу.

Парафраза - переказ своїми словами чужих думок, текстів.

Пароніми - слова, а також фразеологічні одиниці й синтаксичні конструкції, що при повній або частковій семантичній відмінності є дуже подібними за формою, внаслідок чого можуть сплутуватися в мовленні або спеціально обіграватися зі стилістичною настановою.

Парономазія - різновид гри слів, фігура мови, що полягає в навмисному зближенні в контексті паронімів і взагалі співзвучних слів або їх форм з певною стилістичною настановою.

Переносне значення - похідне, вторинне значення мовної одиниці, що розвивається з прямого, вихідного, значення і робить її полісемічною.

Перифраз - слова, усталені словосполучення (зрідка - речення), що є образно-переносними й описовими найменуваннями предметів, явищ, істот, осіб тощо.

Персоніфікація - вид метафори, троп, що полягає в перенесенні ознак і властивостей людини на предмети, явища природи, абстрактні поняття, тварин; поетичне олюднення довкілля.

Плеоназм - стилістична фігура, побудована на повторенні слів або афіксів з тотожними або подібними значеннями з метою підкреслення, уточнення, емоційного виділення якоїсь ознаки.

Поетична мова - 1) віршована мова; 2) мова художньої літератури з її визначальною естетичною функцією; 3) система мовно-виражальних засобів, орієнтованих на досягнення ефекту високого стилю, незвичного для буденного спілкування.

Порівняння - троп, який полягає у поясненні одного предмета через інший, подібний до нього, з використанням компаративної зв'язки. альними або вузькосоціальними рамками, разом з діалектами та жаргонами протистоїть літературній мові, її розмовному стилю.

Професіоналізми - слова й вирази, вживані групами осіб для позначення предметів і понять, які безпосередньо пов'язані з їхньою професійною діяльністю або родом занять.

Редуплікація - повторення кореня, основи або цілого слова.

Ритмомелодика - інтонаційно-семантична та ритмічна організація мови, що визначається її надсегментними ознаками.

Символ - багатозначний предметний образ, який об'єднує між собою різні плани художнього відтворення дійсності на основі їх істотної спільності, спорідненості.

Синекдоха - вид метонімії, що ґрунтується на суміжності кількісного характеру при відношеннях між цілим або взагалі чимось більшим і його частиною, або взагалі чимось меншим, між певною сукупністю та її окремим елементом.

Синестезія - художній прийом, що полягає в поєднанні в одному тропі різних, іноді далеких асоціацій.

Синкопа - випадіння звуку або складу в середині слова.

Синоніми - слова (переважно однієї частини мови) або їх окремі значення, а також стійкі словосполучення, афікси, словотворчі типи, граматичні форми, зокрема синтаксичні конструкції, що за повної або часткової формальної відмінності мають тотожні чи майже тотожні значення.

Синоніми абсолютні - синоніми, повністю рівнозначні і загалом тотожні за вживанням, тобто стильовою сферою функціонування, емоційно-експресивною характеристикою, частотністю, сполучуваністю та ін.

Система стилістична - сукупність функціональних та експресивних стилів у їх взаємозв'язках.

Соціолект (соціальний діалект) - різновид загальнонародної мови, що характеризується специфічними лексичними та фразеологічними засобами, вживаними в середовищі окремих соціальних, "професійних, вікових та інших груп населення.

Стереотип - слово, мовний зворот, що повторюються без змін, автоматично, як усталена формула, мовний шаблон; трафарет.

Стилізація - свідоме переймання мовних ознак певного стилю, жанру, характерних для відповідної історичної доби, етнічно-діалектного чи соціального середовища, індивідуальної авторської стильової манери.

Стиль - різновид, видозміна літературної мови; манера мовного вираження у різних сферах, умовах, формах спілкування (усній і писемній); мистецтво слова.

Стиль епістолярний - функціональний різновид літературної мови, який обслуговує сферу письмових приватних або приватно-офіційних відносин.

Стиль конфесійний - стильовий різновид української мови, який обслуговує релігійні потреби суспільства.

Стиль науковий - функціональний різновид літературної мови, що використовується з пізнавально-інформативною метою в галузі науки та освіти.

Стиль публіцистичний - один з функціональних стилів літературної мови, призначений для передачі масової інформації.

Стиль розмовний - різновид літературної мови, яким послуговуються мовці в щоденному неофіційному спілкуванні.

Стиль функціональний - різновид літературної мови, що характеризується системним об'єднанням мовних одиниць різних рівнів, функції яких зумовлені суспільною сферою використання мови, настановами й умовами спілкування.

Стиль художній - функціональний різновид літературної мови, що моделює світ через конкретно-чуттєві образи й виконує естетичну функцію.

Суржик - мова, в якій штучно об'єднані без дотримання літературних норм елементи різних мов.

Табу мовне - заборона на вживання певних слів, що зумовлюється містично-забобонними, соціально-політичними, зокрема цензурними, та культурними і морально-етичними чинниками.

Тавтологія - неусвідомлений, мимовільний або, навпаки, навмисний повтор у межах словосполучення, речення того самого чи однокорене-вих слів або різнокорене-вих слів з тотожним, аналогічним і подібним значенням.

«Тарабарська мова» - навмисне спотворення мови додаванням до кожного складу (переважно повнозначних слів) певного звукосполучення, однотипною зміною кінцевих складів або їх переставлянням у суміжних словах, що робить мову незрозумілою для тих, хто не знає способу такого «словотворення».

Термін - слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі науки, техніки тощо.

Троп - мовностилістичний зворот, що полягає у вживанні слова або вислову в непрямому, переносному значенні для досягнення відповідного виражально-зображального ефекту.

Уподібнення - троп, розгорнуте порівняння, в якому розкривається низка подібних ознак між предметами, що розширює та поглиблює його семантичне поле, витворює потік містких асоціацій.

Фольклоризми - народнопоетичні слова й вислови.

Фонетичний символізм - зв'язок між звучанням і значенням слова, який виникає переважно внаслідок взаємодії різних видів відчуття (моторних, акустичних, зорових і т. ін.).

Фоностилістика - розділ стилістики, що вивчає експресивні властивості звуків мови, засоби досягнення її милозвучності та явища поетичної фонетики - звукопис, ритміку вірша, ритмотворення.

Фразеологізм - нарізно оформлений, але семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, відтворюваний у процесі мовлення у вигляді фіксованої конструкції з властивим їй лексичним складом і значенням.

Фразеологізми книжні - фразеологізми, що походять з наукового, офіційно-ділового, публіцистичного або художнього стилів.

Фразеологізми розмовно-побутові - фразеологізми, що походять з усного побутового мовлення.

Фразеологізми фольклорні - фразеологізми, що походять з мови фольклору.

Штамп мовний - художній прийом або зворот мови, що багаторазово повторюється без творчого осмислення; вислів, який механічно відтворюють; трафарет, шаблон; мовний стереотип з негативним забарвленням.

Навчально-методичне видання

Практична стилістика та культура мовлення

Укладач:

Прокопович Л. С.

Тираж 10 примірників.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять з дисципліни «Практична стилістика та культура мовлення» для студентів денної форми навчання галузі знань 01 «Освіта», спеціальності 013 «Початкова освіта»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26